

Margaret Thatcherová - Železná lady

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Kateřina Kupcová**
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Kupcová**
Osobní číslo: **P14000476**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Historie se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Margaret Thatcherová - Železná lady**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce je zaměřena na analýzu jednotlivých životních etap a názorů velmi významné britské političky Margaret Thatcherové. Jednotlivé kapitoly se zabývají jejím mládím, vstupem do aktivní politiky a její politickou kariérou v 50. až 90. letech 20. století, kdy zastávala mimo jiné funkci poslankyně v Dolní sněmovně za britskou Konzervativní stranu, ministryně školství a po tři volební období byla zvolena předsedkyní vlády. Na závěr studentka porovná a zhodnotí pohledy různých autorů na osobnost Margaret Thatcherové a její politiku. Metody práce zahrnují analýzu odborného textu a studium literatury. Studentka se bude v průběhu příprav a vypracovávání řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FAJMON, H. Margaret Thatcherová a její politika. 2., rozš. vyd. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, 391 s. ISBN

978-80-7325-217-5

HARRIS, R. Nezlomná. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2014, 438 s. ISBN

978-80-7335-384-1

KLAUS, V., M. THATCHER a M. LOUŽEK. Margaret Thatcherová 1925-2013.

Vyd. 1. Praha: Institut Václava Klause, 2013, 126 s. ISBN 978-80-87806-01-2

O'SULLIVAN, J. Sbohem železné lady. Praha: Občanský institut, 2013, 11 s.

ISBN 978-80-86972-95-4

ROVNÁ, L. Premiérka Jejího Veličenstva. 1. vyd. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, 179 s. ISBN 80-85212-18-8

THATCHER, M. Roky na Downing Street. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1996, 627 s. ISBN 80-206-0471-5

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **15. dubna 2015**

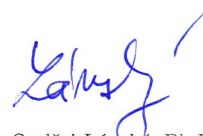
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na analýzu jednotlivých životních etap významné britské političky Margaret Thatcherové. Popisuje její dětství, studium a následný vstup do politiky. Práce analyzuje celou její politickou kariéru od počátku do jejího pádu. Největší část se zabývá obdobím, kdy zastávala funkci premiérky Velké Británie. V závěru jsou popsány její politické názory a zároveň jsou zde uvedeny osobnosti, které ovlivnily její myšlení

Klíčová slova:

Margaret Thatcherová, politika, Konzervativní strana, vůdkyně, premiérka, žena

Anotation

This thesis is focused on the analysis of different life periods of Margaret Thatcher, British major politician. The thesis describes her childhood, studies and subsequent entry into politics. The thesis analyzes throughout her political career from the beginning to its fall. Widest part deals with the period when she held the post of Prime Minister of Great Britain. In conclusion describes her political views and personalities that have influenced her thinking.

Key words:

Margaret Thatcher, politics, Conservative Party, leader, Prime Minister, woman

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Dětství a školní léta	8
1.1 Dětství v Granthamu	8
1.2 Studium v Oxfordu	10
2 Vstup do politiky a vzestup Margaret Thatcherové	11
2.1 Volební obvod Dartford	11
2.2 Volební obvod Finchley	12
2.3 Dolní sněmovna	13
2.4 Ministryně školství	14
3 Vůdkyně Konzervativní strany	16
3.1 Předsedkyně opoziční Konzervativní strany	16
3.2 První období ve funkci premiérky	24
3.2.1 <i>Vnitropolitická situace</i>	24
3.2.2 <i>Zahraniční politika</i>	29
3.3 Druhé období ve funkci premiérky	33
3.3.1 <i>Vnitropolitická situace</i>	33
3.3.2 <i>Zahraniční politika</i>	38
3.4 Třetí období ve funkci premiérky	41
3.4.1 <i>Vnitropolitická situace</i>	42
3.4.2 <i>Zahraniční politika</i>	44
4 Politické názory Margaret Thatcherové	48
Závěr	49
Seznam použitých zdrojů	52

Seznam použitých zkratk

- CPS - Centrum pro politická studia
- EHS - Evropské hospodářské společenství
- EMS – Evropský měnový systém
- EMU - Evropská měnová unie
- ERM - Evropský směnný mechanismus
- ES - Evropské společenství
- IRA - Irská republikánská armáda
- MTFS - střednědobá finanční strategie
- NHS - Státní zdravotnická služba
- PEP - personal equity plan
- SDI - Strategická obranná iniciativa
- SPBR - úvěrové požadavky veřejného sektoru

Úvod

Margaret Hilda Thatcherová, rozená Robertsová, se o politiku zajímala již od svého mládí. Byla charakterní svou vytrvalostí, tvrdě si šla za svým cílem a nenechala se odradit prvotními neúspěchy, což ji předurčovalo k dosažení své velikosti. Přestože na počátku její politické kariéry od ní nikdo neočekával velké úspěchy, dokázala všem, že se hluboce mylí.

Stala se první ženou na postu premiéra Velké Británie. Ve funkci se udržela jedenáct a půl roku, což z ní dělá nejdéle vládnoucího premiéra ve dvacátém století. V době, kdy nastoupila k moci, se Británii přezdívalo „Nemocný muž Evropy“. Po celou dobu své vlády se tak snažila dát hospodářství své země opět do pořádku a učinit tak, jak sama ráda říkala, „Británii opět Velkou Británií“.¹

Důvodem, proč jsem si vybrala zrovna Margaret Thatcherovou, je fakt, že pouze velmi málo žen se dostalo do tak vysoké politiky, jako ona. Její osoba, respektive její politické počínání, vzbuzovalo takové emoce, jako u žádného jiného premiéra. Lidé ji zkrátka buďto milovali, nebo nenáviděli.

Cílem této práce je tedy analyzovat jednotlivé životní etapy Margaret Thatcherové, a to od jejího mládí, přes vstup do vrcholné politiky, až k jejímu definitivnímu pádu. Na závěr pak zhodnotit a porovnat pohledy jednotlivých autorů na osobu Margaret Thatcherové a její politiku.

Hlavní používanou metodou v průběhu psaní bakalářské práce, byla analýza odborné literatury. Nejpřínosnější pro mne byla kniha od Hynka Fajmona *Margaret Thatcherová a její politika*, dále pak práce Lenky Rovné *Premiérka Jejího Veličenstva* a paměti samotné Margaret Thatcherové *Roky na Downing street*.

Samotná práce je rozdělena na tři hlavní kapitoly. První kapitola popisuje prostředí, ze kterého Margaret pocházela, její dětství a také studium. Druhá kapitola je zaměřena na její samotný vstup do politiky a posléze i vzestup její politické kariéry. Třetí kapitola je členěna na jednotlivá volební období ve funkci

¹ FAJMON, H.. Příběh Margaret Thatcherové. *Revue Politika* [online]. 2004, (5) [cit. 2016-06-25]. ISSN 1803-8468. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/678/pribeh-margaret-thatcherove>

vůdkyně Konzervativní strany. Období, ve kterém Margaret zastávala funkci premiérky, je dále rozděleno na problémy vnitřní a zahraniční politiky. Čtvrtá, závěrečná kapitola, popisuje Margaretiny politické myšlenky a názory, jež byly jejími nosnými pilíři pro budování politických vizí či jí sloužily i jako zdroj inspirace.

1 Dětství a školní léta

1.1 Dětství v Granthamu

Margaret Hilda Robertsová se narodila 13. října 1925 nad obchodem s potravinami jejích rodičů ve městě Grantham v hrabství Lincolnshire v Anglii. Grantham bylo středně významné tržní město ležící u hlavní silnice Great North Road.

Margaret pocházela z nižší střední třídy, ve skutečnosti to znamenalo tvrdě pracující, samostatně výdělečné osoby, které táhly sebe a svou rodinu vzhůru.² Samostatně výdělečná činnost se udržovala v Margaretině rodině po generace. Její otec Alfred Roberts byl podnikatel, který vlastnil obchod s potravinami a pocházel z rodiny ševců. Její matka Beatrice Stephensonová měla svůj vlastní malý podnik.

Margaret a její starší sestra Muriel vyrůstaly v bytě nad obchodem. Těchto osmnáct let, během kterých se zapojovaly do každodenního života a řešení problémů spojených s provozem vlastního obchodu, tvořily hlavní stavební kameny jejich politické filosofie a jejich přístupu k životu a práci.

Margaretin otec Alfred Roberts měl pravděpodobně největší vliv na její politické názory. Alf ukončil školu asi ve 12 nebo ve 13 letech a hned se věnoval obchodu s potravinami.

² BLUNDELL, J. *Margaret Thatcher: a portrait of the Iron Lady*. New York: Algora Pub., 2008. s. 17.

Domov, ve kterém vyrůstala, zdaleka nebyl bohatý, ale její rodiče vybudovali podnik imunní hospodářskému poklesu.³

V době jejího dětství nebyla žádná televize ani rádio, to až v době jejího dospívání a to pouze jen tři stanice. Čtení a poslouchání konverzace dospělých u večere tedy byly na denním pořádku.

Robertsovi byli vážní metodisté. Alf byl laickým kazatelem věhlasu, každou neděli chodili třikrát do kostela a Margaret hrála na klavír v nedělní škole. Alf si také našel čas být radním, starostou, soudcem a prominentním rotariánem.⁴

Alfred nebyl nijak stranicky vyhraněný, patřil mezi nezávislé. Sama Margaret o něm mluvila jako o liberálovi, který uznává volný trh, individuální svobodu a sociální svědomí. Můžeme však říct, že hodnoty, které za dob pana Robertse byly liberální, dnes patří ke konzervativním.⁵ Základní stavební kámen jeho filosofie byla individuální odpovědnost a jeho oblíbená kniha byla od J. S. Milla O svobodě.

Margaret byla ponořena do veřejných záležitostí ode dne, kdy se narodila. A podle všeho milovala každou minutu strávenou ve veřejných věcech, a to i ve věku, kdy většina holčiček je doma s matkou. Margaret s otcem navštěvovala univerzitní přednášky nebo si půjčovala knihy z knihovny s poměrně těžkými filozofickými texty.

Margaretina matka Beatrice byla více praktická než její otec. Naučila ji, jak se starat o domácnost a jak si organizovat čas. Alf ji naučil její pozdější filozofii, ale Beatrice ji ukázala, jak využít osobní čas tak, že bylo těžké s ní držet krok.⁶

Beatrice se narodila a vyrůstala v Granthamu. Její otec byl šatnář na železniční stanici a její matka dělnice v továrně. Beatrice byla švadlena a měla svůj vlastní malý podnik. S Alfredem se vzali, když jí bylo 28 let, ve 33 měla Muriel a ve 37 letech Margaret. Byla horoucí metodistka a velký spořivec. Podle Margaret velmi dobře vařila, hrála na piano a zpívala. Brala své dcery každý rok na dovolenou, ale kvůli starostem o obchod nemohli trávit celá rodina dovolenou

³ BLUNDELL, J., pozn. 2, s. 18.

⁴ Tamtéž s. 19.

⁵ ROVNÁ, L. *Premiérka Jejího Veličenstva*. 1. vyd. Praha: Evropský kulturní klub, 1991. s. 22-23.

⁶ BLUNDELL, J., pozn. 2, s. 20.

společně. Beatrice viděla Margaret vstoupit do parlamentu, v roce 1960 však zemřela.

Margaret byla předčasně vyspělé dítě, uměla číst dříve, než nastoupila do základní školy a byla schopná nastoupit na vysokou školu již v 17 letech, normální bylo začít vysokou školu v 18 nebo 19 letech. Hrála na piano a veřejně recitovala básně, od 10 let vyhrávala různé soutěže. Recitování bylo určitě prospěšné pro její pozdější veřejné projevy. Mezi její další mimoškolní aktivity patřilo plavání, pozemní hokej a chození.

Ona sama tvrdí, že kombinace prací od Rudiarda Kiplinga a hollywoodské produkce v místním kině ji otevřeli dveře do širšího světa. Další její favorit byl Walt Whitman, jehož názory byly víceméně liberální.⁷

1.2 Studium v Oxfordu

Své si musela prosadit, když se rozhodla jít studovat na univerzitu v Oxfordu. Problémem byla neznalost latiny, která byla podmínkou pro přijetí na univerzitu. Musela se tedy vše v docela krátkém čase doučit. Její žádost o studium chemie na Somerville College byla nejprve zamítnuta, až po té, co jeden z kandidátů svou žádost stáhl, byla přijata.⁸

Na Oxford nastoupila v říjnu 1943 a hned se zapojila do práce Univerzitní konzervativní společnosti. Po skončení studií v roce 1947 nastoupila do firmy Xylonite jako výzkumný technik v továrně v Essexu.

V roce 1948 se zúčastnila konference konzervativní strany v Llandudno jako zástupce Společnosti absolventů Oxfordské univerzity.⁹ Byla to doba labouristické vlády a konzervativci hledali nové politické tváře. Na konferenci byla seznámena s předsedou konzervativní asociace v Dartfordu, která hledala nové kandidáty do blížících se voleb. Margaret v té době působila jako tajemnice v Asociaci mladých konzervativců v Colchesteru. Na začátku roku 1949 absolvovala pohovor v Dartfordu a zanedlouho poté byla nominována jako

⁷ BLUNDELL, J., pozn. 2, s. 20-21.

⁸ Tamtéž s. 23.

⁹ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 28-29.

kandidátka do příštích parlamentních voleb, i když nebyla na seznamu kandidátů schválených Ústřední kanceláří Konzervativní strany.¹⁰

2 Vstup do politiky a vzestup Margaret Thatcherové

2.1 Volební obvod Dartford

V rámci příprav na volby se Margaret přestěhovala do Dartfordu a našla si novou práci v Hammersmithu ve výzkumném oddělení firmy J. Lyons a spol., která se zabývala potravinářským výzkumem.¹¹

Všeobecné volby byly vyhlášeny na 23. února 1950. V Dartfordu byla jasná převaha labouristů a konzervativci zde neměli žádné šance, což bylo jasné i Margaret. Ve volbách zvítězil labourista Norman Dodds, který držel parlamentní křeslo již od roku 1945.¹² Přesto se všichni shodli na tom, že si Margaret vedla dobře. Přesné výsledky byly 38 128 hlasů pro Doddse, 24 490 pro Margaret a 5 011 hlasů pro kandidáta liberální strany. Margaret byla jediná žena a nejmladší kandidát v parlamentních volbách 1950 a získala si velkou podporu a mnoho sympatií v novinách.¹³ Celkové vítězství získali velmi těsně labouristé, takže tu byli jisté pochybnosti o délce trvání nové vlády a do dvou let se předpokládaly nové volby.¹⁴

Nové volby se konaly 25. října 1951 a Margaret opět kandidovala za volební obvod Dartford.¹⁵ Výsledek byl pro ni stejný jako v prvních volbách, ale podařilo se jí snížit náskok svého protivníka Doddse o dalších 1000 hlasů.¹⁶

¹⁰ HARRIS, R. *Nezlomná*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2014. s. 37.

¹¹ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. 2., rozš. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. s. 26.

¹² HARRIS, R., pozn. 10, s. 39.

¹³ FAJMON, H., pozn. 11, s. 28.

¹⁴ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 30.

¹⁵ FAJMON, H., pozn. 11, s. 26.

¹⁶ HARRIS, R., pozn. 10, s. 39.

Ve výsledku se Margaret podařilo získat o 3000 hlasů více než v roce 1950. Celkově zvítězili konzervativci v čele s W. Churchillem.¹⁷

Během politických kampaní za Dartford ukázala, že je velice schopná žena, která dovede dobře formulovat své politické názory a bojuje za ideály.¹⁸

V Dartfordu se Margaret také seznámila se svým budoucím manželem Denisem Thatcherem. Denis vedl rodinnou malířskou firmu v Erithu, během II. světové války působil u královského dělostřelectva v Itálii, na Sicílii a ve Francii. Po válce pracoval ve společnosti zabývající se chemií a výrobou barev.¹⁹ Byl to rozvedený muž a mezi ním a Margaret byl desetiletý věkový rozdíl, přesto se mu podařilo získat její přízeň.²⁰ Velmi ji pomáhal s volební kampaní v roce 1951. Zasnoubení ohlásili v den voleb a svatba se uskutečnila 14. prosince 1951 v metodistickém kostele Wesley Chapel v Londýně. Po návratu ze svatební cesty do Lisabonu a na Madeiru žila Margaret obyčejný rodinný život v Chelsea. Dalších osm let žila v soukromí a věnovala se hlavně roli matky a studiu práv. V roce 1953 se narodila dvojčata Carol a Mark, na konci toho roku také promovala na právech, její zaměření bylo patentové a daňové právo.²¹

2.2 Volební obvod Finchley

Stále se však chtěla věnovat politice, a tak se snažila najít si volební obvod, kde by měla šanci získat poslanecké křeslo. V roce 1954 neuspěla v nominaci na volebního kandidáta v obvodu Orpington, v roce 1957 neuspěla v Beckenham and Maidstone a ani v Oxfordu.²² Až po těchto zklamáních se jí podařilo získat místo ve volebním obvodu Finchley. Zvítězila ve volbách v roce 1959, kde získala více než 16 000 hlasů a začala tak pracovat na svém postavení v nejvyšších kruzích Konzervativní strany.²³

¹⁷ FAJMON, H., pozn. 11, s. 26.

¹⁸ HARRIS, R., pozn. 10, s. 39.

¹⁹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 26.

²⁰ HARRIS, R., pozn. 10, s. 41.

²¹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 27.

²² Tamtéž s. 28.

²³ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 30.

První příležitost na sebe upozornit se jí naskytla v roce 1960, kdy dostala za úkol přednést parlamentu návrh zákona o veřejných orgánech.²⁴ Zákon upravoval přístup tisku na jednání veřejné správy, proto byl tomu věnován velký prostor v médiích, kterých se to bezprostředně týkalo. Margaretina první řeč měla v tisku velmi příznivý ohlas, objevily se pozitivní recenze a ukázala se jako přesvědčivá a nadaná debatérka.²⁵

Díky své aktivitě ve Finchley byla velmi populární. Často obvod navštěvovala a během každé kampaně se osobně setkávala s voliči. Měla velký dar rychle si zapamatovat jména lidí, se kterými se setkávala, a tím se v Británii vyznačuje dobrý poslanec.²⁶

2.3 Dolní sněmovna

V roce 1961 získala své první místo v konzervativní vládě jako tajemnice ministerstva důchodů a národního pojištění.²⁷ Funkci premiéra v té době zastával Harold Macmillan, kterého v roce 1963 nahradil Alec Douglas-Home.²⁸ Margaret v této funkci tajemnice měla velký a upřímný zájem o osudy lidí, nic z toho ale nezměnilo její politické názory. Měla velký smysl pro spravedlnost.²⁹

V roce 1964 konzervativci prohráli volby, Margaret pokračovala ve funkci tajemnice ministerstva důchodů a národního zabezpečení ve stínovém kabinetu.³⁰ Poslanecké křeslo ve Finchley se jí v těchto volbách podařilo udržet, řešila tak také individuální problémy ve svém volebním obvodu.³¹

Po prohraných volbách Alec Douglas-Home rezignoval na post předsedy strany.³² Následná volba nového předsedy byla první otevřenou volbou v historii. Prvního kola se účastnili tři kandidáti – Reginald Maudling, Edward Heath

²⁴ HARRIS, R., pozn. 10, s. 55.

²⁵ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 31.

²⁶ FAJMON, H., pozn. 11, s. 28.

²⁷ HARRIS, R., pozn. 10, s. 55.

²⁸ FAJMON, H., pozn. 11, s. 28.

²⁹ HARRIS, R., pozn. 10, s. 55.

³⁰ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 32.

³¹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 28.

³² Tamtéž s. 29.

a Enoch Powell. Margaret se rozhodla podpořit E. Heatha, který také zvítězil. V jeho stínovém kabinetu Margaret získala funkci ministryně bytové výstavby a pozemků.

Další prohra konzervativců přišla ve volbách v roce 1966, ale Margaret ve svém volebním obvodě Finchley poslanecké křeslo opět obhájila.³³ Její pozice ve straně stále stoupala, stala se mluvčí ministra financí Iaina Macleoda.³⁴ Macleod si vyžádal speciálně Margaret, protože stejně jako on byla bystrá, energická a uměla skvěle diskutovat. Viděl, že má v sobě potenciál výborné političky.³⁵

V roce 1967 byla přesunuta do funkce ministryně paliv a energetiky, následující rok se stala ministryní v oblasti dopravy.³⁶ Na konferenci strany v roce 1968 byla pověřena, aby přednesla hodnotící projev Konzervativního politického centra. O rok později byla jmenována do funkce stínové ministryně školství. V roce 1970 byly vyhlášeny předčasné volby. Konzervativci nevěřili, že by mohli zvítězit, ale došlo k obratu a zvítězili.³⁷ Také Margaret vyhrála volby ve svém volebním obvodu Finchley. Získala o 2890 hlasů více než ve volbách předchozích.³⁸

2.4 Ministryně školství

Díky jejím zkušenostem ve stínové vládě se podle očekávání Margaret Thatcherová stala ministryní školství a vědy.³⁹ Nová ministryně se musela potýkat několika problémy, jedním z nich byl slib E. Heatha, že konzervativní strana bude šetřit na veřejných výdajích a školství byla jedna z oblastí, kde se mělo nejvíce šetřit.⁴⁰ Další problém byl vztah mezi ní a státními úředníky.“ Úředníky s kterými se setkala, konsternovala vším – svými zásadami, názory, přímostí, často

³³ HARRIS, R., pozn. 10, s. 57-58.

³⁴ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 32.

³⁵ HARRIS, R., pozn. 10, s. 59.

³⁶ FAJMON, H., pozn. 11, s. 29.

³⁷ HARRIS, R., pozn. 10, s. 67-68.

³⁸ FAJMON, H., pozn. 11, s. 29.

³⁹ HARRIS, R., pozn. 10, s. 69.

⁴⁰ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 33.

projevovanou agresivitou.“⁴¹ Za úkol měla vyřešit tři hlavní problémy, za prvé připravit novou legislativu. Za druhé zde byla otázka jednotných středních škol a gymnázií a třetím problémem byla Open University.⁴² Tato instituce měla umožnit vzdělání širokým vrstvám veřejnosti, něco jako volnější forma našeho dálkového studia.⁴³ Založili ji labouristé a konzervativci, hlavně ministr financí Ian Macleod usiloval o její zrušení, Margaret však byla proti a podařilo se jí boj vyhrát.⁴⁴

Velmi nepopulárním krokem, který jako ministryně udělala, se stalo zrušení dodávek mléka zdarma dětem na základních školách. Toto opatření vzbudilo velké reakce obyvatel a také tisku, kde musela čelit prudkým útokům. Jeden z členů labouristické strany Margaret Thatcherovou nazval „zlodějkou mléka“. Byl to pro ni první velký neúspěch za celou její dosavadní politickou kariéru.⁴⁵ Podobné negativní reakce vyvolalo také zavedení vstupních poplatků do muzeí a galerií.⁴⁶ Dalším neúspěchem byla reforma na financování studentských spolků, kterou raději stáhla, což vlastně znamenalo, že vzdala plány na její uskutečnění. Proti tomuto návrhu demonstrovali nejen studenti, ale i akademičtí funkcionáři.⁴⁷

V prosinci roku 1972 Margaret Thatcherová vydala Bílou knihu nazvanou *Rámeček rozvoje*. Byl to plán rozvoje školství na příštích deset let.⁴⁸ Zanedlouho se ale ukázalo, že si Británie tento program vůbec nemůže dovolit.⁴⁹

5. února 1974 vyhlásila Národní unie horníků stávkou, předcházela tomu zdlouhavá jednání s vládou, která se táhla už od konce předchozího roku.⁵⁰ Margaret toužila po konfrontaci s odbory a otevřeně nesouhlasila s premiérem, vyzvala jej, aby volby vyhlásil na nejbližší termín a to na 7. února. Heath s vyhlášením voleb stále váhal a doufal, že všemožnými ústupky zachrání

⁴¹ HARRIS, R., pozn. 10, s. 71

⁴² FAJMON, H., pozn. 11, s. 30.

⁴³ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 34.

⁴⁴ FAJMON, H., pozn. 11, s. 30.

⁴⁵ HARRIS, R., pozn. 10, s. 76

⁴⁶ FAJMON, H., pozn. 11, s. 30.

⁴⁷ HARRIS, R., pozn. 10, s. 77

⁴⁸ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 34.

⁴⁹ HARRIS, R., pozn. 10, s. 78

⁵⁰ FAJMON, H., pozn. 11, s. 31.

situaci.⁵¹ Volby byly vyhlášeny až na 28. února, premiér chtěl odpověď na otázku - kdo tedy v zemi vládne, odbory nebo vláda?⁵²

Později mu bylo vyčítáno, že volby vyhlásil příliš pozdě.⁵³ Konzervativci získali 297 křesel, vítězní labouristé získali 301 křesel. E. Heath se nechtěl smířit s prohrou a snažil se vytvořit koalici s liberály, ti to nakonec odmítli.⁵⁴ Heath se po tomto neúspěchu rozhodl rezignovat a novým premiérem se stal vůdce labouristů Harold Wilson.⁵⁵

Maragret Thatcherová se s postem ministryně školství rozloučila v dobrém. Přesto, že ve vládě E. Heatha hrála nevýraznou roli, bylo to pro její budoucí kariéru velmi důležité. Měla možnost ukázat vlastnosti, díky kterým se později mohla stát vůdkyní strany a nakonec i premiérkou. Výtečně zvládala plnění svých úkolů a v Dolní sněmovně dokázala rány dostávat i dávat, ukázala svoji tvrdost a neústupnost.⁵⁶

3 Vůdkyně Konzervativní strany

3.1 Předsedkyně opoziční Konzervativní strany

Kritika E. Heatha stále rostla a naskytla se otázka, zda má zůstat v čele strany. Předpokládalo se, že nový premiér brzy vypíše nové volby a změna vůdce by konzervativcům neprospěla, a tak E. Heath dostal ještě jednu šanci. Přesto se ve straně vůči němu začala tvořit opozice.⁵⁷

Nové parlamentní volby se uskutečnily 10. října 1974. Konzervativní strana dopadla ještě hůře než v únoru. Harold Wilson se stal znovu premiérem

⁵¹ HARRIS, R., pozn. 10, s. 84-85.

⁵² ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 37.

⁵³ HARRIS, R., pozn. 10, s. 84.

⁵⁴ Tamtéž s. 85.

⁵⁵ FAJMON, H., pozn. 11, s. 31.

⁵⁶ HARRIS, R., pozn. 10, s. 85.

⁵⁷ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 38.

a labouristé vládli až do roku 1979. V konzervativní straně se naplno začalo hovořit o změně vůdce strany.⁵⁸

Rok po těchto prohraných volbách byla Margaret Thatcherová již vůdkyní strany, nemalý podíl na tom nesl sir Keith Joseph. V Heathově vládě zastával funkci ministra zdravotnictví a sociálních služeb. Po prohraných únorových volbách veřejně vystoupil proti Heathově politice. Hlavní důvod prohry konzervativní strany viděl v tom, že se stále více posunovali k levici. To, co labouristé změnili, konzervativci přijali za své, a tím pádem se posouvali také doleva.⁵⁹ Jeho největší iniciativou bylo založení Centra pro politická studia (CPS), kde se Margaret stala místopředsedkyní. CPS bylo pro E. Heatha velmi nebezpečné, protože bojovalo proti rostoucímu vlivu socialismu, jehož zástupcem byl právě Heath.⁶⁰ Keith Joseph byl velmi aktivní po celý rok 1974 a měl vysoké ambice na sesazení Heatha z čela strany, ty ale zmizely po jeho veřejném projevu 19. září v Birminghamu. Jeho řeč měla rasistický a protipřistěhovalecký podtext a díky tomu ztratil podporu veřejnosti.⁶¹ Když Joseph oznámil Margaret, že odstoupje, okamžitě odvětila, že bude kandidovat ona, a tak v listopadu 1974 veřejně oznámila svou kandidaturu.⁶² Pro všechny byla její kandidatura překvapením, neměla podporu žádného bývalého konzervativního ministra, kromě sira Keitha Josepha. Jediná její výhoda byla velká nespokojenost s nynějším vůdcem E. Heathem.⁶³

Ve hře o vůdcovství kromě Margaret a E. Heatha byl pouze Edward du Cann a několik dalších neznámých jmen. V lednu 1975 Edward du Cann stáhl svou kandidaturu, a tak mohla naplno vypuknout kampaň Margaret Thatcherové. Bývalí stoupenci E. Du Cannova vyhlásili podporu Margaret Thatcherové, byl mezi nimi i Airey Neave, který se stal jejím volebním manažerem a jako svého zástupce si vybral Billa Sheltona.⁶⁴ „Základ její kampaně tvořila myšlenka návratu k „opravdovým konzervativním principům“ a argument, že Edward Heath

⁵⁸ FAJMON, H., pozn. 11, s. 32.

⁵⁹ Tamtéž s. 33.

⁶⁰ HARRIS, R., pozn. 10, s. 93.

⁶¹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 33.

⁶² HARRIS, R., pozn. 10, s. 97.

⁶³ FAJMON, H., pozn. 11, s. 34.

⁶⁴ HARRIS, R., pozn. 10, s. 100.

zklamal jako lídr. Neboť tyto principy opustil a místo toho dělal kompromisy se socialismem. Margaret Thatcherová slíbila postavit svou politiku na tradičních středoevropských hodnotách. Zvláštní důraz přitom kladla na politiku zdravých financí, vlastenectví a tržního hospodářství.⁶⁵ „Práce, svoboda a pořádek“ měly být hodnoty, o které se bude opírat její politika.

Pár dní po ohlášení své kandidatury se ostře opřela do ekonomické politiky dosavadní labouristické vlády, usadila tak i Denise Healeyho, svého velkého labouristického soupeře.⁶⁶ Kritizovala jeho návrh dědické daně se značnou ironií. – „Otcové svým dětem našetřili a pak udělali hroznou věc – úspory jim předali, za což teď mají být potrestáni“. Healey její kritiku označil za pouhou obhajobu privilegovaných vrstev. Nezůstala mu nic dlužna a odpověděla: „Ráda bych řekla, že to pan ministr financí úplně nevystihl. Naneštěstí však přesně vystihl svou situaci. Někteří ministři financí hledí více na makroekonomiku. Jiní kladou důraz na fiskální problémy. Tento se rozhodl být prostě levný.“ Zanechala veliký dojem, který se projevil i ve výsledcích prvního kola voleb lídra strany.⁶⁷

Volby se konaly 4. února 1975 a výsledek bylo překvapivé. Margaret Thatcherová získala 130 hlasů, Edward Heath 119 a Hugh Fraser 16. Pro E. Heatha to byl obrovský šok a rozhodl se rezignovat, dočasným vůdcem byl jmenován Robert Carr.⁶⁸

Přestože Margaret vyhrála, nebyl její počet hlasů dostatečný pro vítězství, a tak se o týden později 11. února 1975 uskutečnilo druhé kolo voleb. Do druhého kola se přihlásili další kandidáti William Whitelaw, Geoffrey Howe a John Peyton. Všichni pocházeli z řad konzervativců, kteří podporovali E. Heatha.⁶⁹ Výsledky druhého kola byly ještě překvapivější než ty první. Margaret Thatcherová s velkou převahou zvítězila, získala 146 hlasů, W. Whitelaw 79, G. Howe i J. Prior 19 a J. Peyton 11. Konzervativní strana tak poprvé v historii měla ve svém čele ženu.⁷⁰

⁶⁵ FAJMON, H., pozn. 11, s. 35.

⁶⁶ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 51

⁶⁷ MOORE, Ch. *Margaret Thatcherová*. Vyd. 1. Praha: NLN, s.r.o., 2015. s. 306.

⁶⁸ HARRIS, R., pozn. 10, s. 104.

⁶⁹ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 52

⁷⁰ FAJMON, H., pozn. 11, s. 35-36.

Klíčem jejího úspěchu byla dobře zvládnutá volební kampaň, díky které se jí podařilo získat podporu těch, kteří byli proti E. Heathovi. Dá se říci, že první kolo bylo referendum proti E. Heathovi. V druhém kole bylo potřeba získat pravou důvěru, protože se už nedalo spoléhat na protestní hlasy. K úspěchu ve druhém kole ji pomohl i fakt, že poslanci chtěli nového vůdce zvolit rychle a noví kandidáti neměli tolik času, aby získali dostatečnou podporu.⁷¹

V době, kdy byla Margaret vůdkyní opozice, postihla Británii krize. Inflace se stala největším strašákem a životní náklady rostly neočekávanou rychlostí.⁷²

Margaret byla velmi nezkušená, před zvolením do čela strany nezastávala žádnou z nejdůležitějších ministerských funkcí v zemi, a to ani ve stínové vládě. Také neměla žádné zkušenosti, ani moc velké znalosti zahraniční politiky a chyběla jí solidní pověst. S jistotou ale zvládala vnitřní politiku státu. Její nezkušenost se projevovala spíše v přízemních záležitostech než ve vysoké politice.⁷³

Prvním důležitým úkolem bylo jmenovat stínovou vládu. Všichni očekávali, že se zbaví vlivu E. Heatha, ale Margaret ho požádala o pomoc. E. Heath ji však odmítl a zbytek jeho života strávil ve snaze zabránit jejímu vzestupu. Důležité bylo sestavit kabinet tak, aby se strana sjednotila. Odstranění byli hlavní zastánci E. Heatha, Robert Carr a Peter Walker, k obecné čistce však nedošlo. Sir Geoffrey Howe se stal stínovým ministrem financí, sir Keith Joseph zastával úřad pro veškerou odpovědnost za politiku a výzkum. Lord Peter Thorneycroft byl jmenován do funkce předsedy strany, Airey Neave se stal hlavou její osobní kanceláře, později i stínovým ministrem pro Severní Irsko a Angus Maude dohlížel na konzervativní výzkumné oddělení.⁷⁴

Ona sama přiznala, že její ženský hlas by mohl být problém při zasedání sněmovny. Když se pokoušela přerušit pokřikování, často velmi urážlivé a sexistické povahy, její hlas byl o oktávu vyšší a zněl jako siréna. Proto měla poradce na všechno od tónu a barvy hlasu po oblečení a oční kontakt. Výsledek

⁷¹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 35-36.

⁷² ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 59

⁷³ HARRIS, R., pozn. 10, s. 107.

⁷⁴ BLUNDELL, J., pozn. 2, s. 83

byl vidět na jejím projevu na podzim 1975, na konferenci strany, kde měl její projev ohromný úspěch.⁷⁵ V tomto projevu označila socialismus za úhlavního nepřítele svobody a hájila základní kořeny konzervatismu jako je soukromé vlastnictví, volný trh, svoboda a menší zásahy státu. Tvrdě kritizovala dosavadní labouristickou vládu, dávala jí za vinu nejvyšší inflaci od konce války – 26%, vysokou nezaměstnanost a rekordní zdanění. Na rozdíl od svých předchůdců nezůstala Margaret pouze u řečnění. Konzervativní strana pod jejím vedením prošla zásadními změnami.⁷⁶

Od roku 1975 se začala připravovat dlouhodobá strategie strany, výsledkem byl dokument nazvaný „The Right Approach“ neboli „Pravý přístup“ vydaný v roce 1976.⁷⁷ Sepsalí jej Angus Maude a Chris Patten.⁷⁸ Dalo by se říct, že šlo o kompromis mezi thatcherovským a heathovským proudem konzervatismu. To potvrzuje i to, že na výroční konferenci strany byl dokument pozitivně přijat i bývalým premiérem E. Heathem. Další dokument „The Right Approach to the Economy“ neboli „Pravý přístup k ekonomice“ byl vydán v říjnu 1977 a měl navazovat na „Pravý přístup“.⁷⁹ Hlavním autorem byl sir Geoffrey Howe, další autoři byli sir Keith Joseph, James Prior a David Howell. Dokument formuloval základní body hospodářské strategie příští konzervativní vlády.⁸⁰ Oba dokumenty přispěly k soudržnosti strany a oslabily šance E. Heatha na návrat do čela konzervativců a také vytvořily základ budoucí stranické politiky.⁸¹

Důležitým problémem v té době byla otázka setrvání Británie v Evropském hospodářském společenství (EHS). Labouristé byli k členství v EHS velmi kritičtí, a tak vyhlásili na 5. května 1975 referendum, ve kterém zastávali odpověď „NE“. Většina voličů byla pro, a členství země v EHS se tak potvrdilo. Zvítězili konzervativci, kteří zastávali odpověď „ANO“. Byl to první signál obratu voličů ke konzervativní straně a Margaret Thatcherové.⁸²

⁷⁵ BLUNDELL, J., pozn. 2, s. 84.

⁷⁶ FAJMON, H., pozn. 11, s. 49.

⁷⁷ Tamtéž s. 50

⁷⁸ HARRIS, R., pozn. 10, s. 118.

⁷⁹ MOORE, Ch., pozn. 67, s. 359.

⁸⁰ FAJMON, H., pozn. 11, s. 51.

⁸¹ Tamtéž s. 53.

⁸² Tamtéž s. 47.

V březnu 1976 rezignoval předseda vlády Harold Wilson, v dubnu byl na jeho místo po třetím kole hlasování zvolen James Callaghan. Po celou dobu svého působení byl u voličů populárnější než Margaret Thatcherová.⁸³

V zahraniční politice zaujala Margaret Thatcherová silně antikomunistický postoj. Při mnoha příležitostech kritizovala snahu labouristů o zlepšování vztahů se Sovětským svazem a samotnou rozpínavost Sovětského svazu. V lednu 1976 Margaret Thatcherová na adresu Sovětského svazu prohlásila: „Upřednostňuji zbraně před máslem, zatímco my upřednostňujeme před zbraněmi téměř všechno.“ Díky těmto slovům si v Sovětském svazu vysloužila přezdívku „Železná lady“.⁸⁴

Hospodářská krize vrcholila v létě roku 1977, a tak labouristická vláda byla nucena přistoupit k radikálním škrtům ve veřejných výdajích. Byla to tak labouristická vláda, kdo započal monetaristickou politiku a thatcherismus.⁸⁵

Předpokládalo se, že nové volby budou na podzim 1978, konzervativci dokončili koncept svého volebního programu na konci srpna. Sama Margaret Thatcherová provedla v programu plno změn, např. „vyškrtla názor, že reforma odborů musí vzejít ze samotného odborového hnutí, a v místě, kde koncept uváděl, že by mohlo být zachováno povinné členství tam, kde pro to bude hlasovat velká většina“, sarkasticky napsala „tj. žádná práva pro menšiny“. U sekce o ekonomice si postěžovala: „To je zlatý důl slibů“.⁸⁶ Problém měla s rostoucími pravomocemi EHS, ale na druhé straně podporovala vytváření společné politiky EHS, protože si přála, aby EHS silněji a jednodušeji bránilo sovětské rozpínavosti.⁸⁷ Překvapením pro všechny bylo, když Jim Callaghan 7. září 1978 oznámil, že se volby na podzim konat nebudou.⁸⁸

Dnes můžeme říct, že oddalování voleb bylo pro labouristy chybou. V roce 1977 nebo 1978 by měl Callaghan ještě jisté šance na vítězství, ale po tzv. „zimě

⁸³ MOORE, Ch., pozn. 67, s. 355.

⁸⁴ FAJMON, H., pozn. 11, s. 54.

⁸⁵ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 59-60.

⁸⁶ MOORE, Ch., pozn. 67, s. 411.

⁸⁷ Tamtéž s. 411-412.

⁸⁸ Tamtéž s. 413.

nespokojenosti“, což bylo období přelomu roku 1978 a 1979, ztratil veškeré šance.⁸⁹

Během „zimy nespokojenosti“ došlo k řadě stávek a protestům proti labouristické vládě. Odboráři požadovali zvýšení mezd až o 25 procent. Komplikace způsobené stávkou pociťovali všichni obyvatelé. Například v obchodech nebyl dostatek zboží, stávkovali i popeláři, takže z ulic bylo jedno velké smetiště a v Liverpoolu dokonce nepohřbívali mrtvé.⁹⁰

„Události ‚zimy nespokojenosti‘ ulehčily konzervativcům práci při přesvědčování o potřebnosti změny v Británii. Kolaps vládní autority a evidentní paralýza vládního rozhodovacího procesu podtrhovala toryovské poselství, které bojovalo za vládu práva a potřebu nového začátku.“⁹¹

28. března 1979 proběhlo hlasování o důvěře vládě. Výsledek byl velmi těsný. 310 hlasů bylo pro a 311 proti. Callaghan nebral zřetel na volání paní Thatcherové po brzkých volbách a stanovil je na poslední možné datum 3. května.⁹² Vzhledem k událostem „zimy nespokojenosti“ konzervativci od února pracovali na úpravě volebního programu. Připravili dvě varianty, první byla založena na konceptu z léta 1978 a druhá varianta byla zcela nový dokument zaměřený na pět hlavních bodů. Strana nakonec podpořila druhou variantu, a ta se stala programem Konzervativní strany pro volby 1979.⁹³ Když Margaret dostala do ruky jednu z verzí nového konceptu, napsala na první stranu vzkaz Chrisovi Pattenovi, který měl přepracování programu na starost: „Chrisi – četla jsem to s dosti velkým zděšením. Viz komentáře.“ Např. „Když koncept uváděl: ‚Naše ekonomická slabost byla zčásti způsobena tím, že se nedbalo na to, že zájmy všech tříd jsou v zásadě stejné,‘ paní Thatcherová to přeškrtnala a napsala: ‚Ne, nebyly – a nejsou‘.“⁹⁴ Z části, kde se hovořilo o pěti hlavních bodech, vyškrtnala vše, co ji přišlo příliš vágní nebo slabé. Její snahou bylo celý text více zostřit, zároveň ale byla vidět její opatrnost v tom, že jakmile jí nějaký slib přišel příliš

⁸⁹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 87.

⁹⁰ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 66-67.

⁹¹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 56.

⁹² MOORE, Ch., pozn. 67, s. 422.

⁹³ FAJMON, H., pozn. 11, s. 89.

⁹⁴ MOORE, Ch., pozn. 67, s. 423.

konkrétní, napsala: „Závazek!“ nebo „Zátěž do budoucna“.⁹⁵ Konzervativci měli tedy stanovených pět hlavních cílů – kontrola inflace odborových svazů, obnovení osobní zainteresovanosti, podpora parlamentu a vlády zákona, podpora rodinného života (např. prodejem obecních bytů), zajištění lepšího vzdělávání a podílu rodičů na rozhodování ve školách, podpora obranyschopnosti státu.⁹⁶

Samotná volební kampaň se rozjížděla pomalu. Byl to souboj mezi dvěma hlavními představiteli, Jimem Callaghanem, známý jako zkušený a přívětivý politik, který by mohl očekávat znovuzvolení za to, co labouristická strana pro zemi udělala, a Margaret Thatcherovou, která vystupovala velmi radikálně až agresivně a nepodobala se žádnému svému předchůdci.⁹⁷ Na všechno dohlížel odborník na vztahy s veřejností a poradce pro politická televizní vystoupení Gordon Reece. Ten chtěl Margaret představit ve správném světle. Podle jeho názoru bylo důležitější nepolitické zpravodajství o tom, jak vůdkyně navštěvuje různé oblasti země, jelikož ženy nebo místní tisk to vnímaly pozitivně, na rozdíl od hlavních zpráv, které se snažily zpochybnit každé její slovo.⁹⁸

Během návštěv důležitých volebních okresů vyzkoušela různé věci, např. vyráběla čokoládové bonbony, přišívala kapsy nebo ochutnávala čaje. Slavnou se stala fotka z farmy v hrabství East Anglie, na níž drží v náručí tele. Její velmi silnou stránkou byla komunikace s lidmi, mluvila upřímně a uměla jim naslouchat, obzvlášť dobře komunikovala se ženami.⁹⁹

Během celé kampaně pronesla 12 velkých projevů. (Pro porovnání Jim Callaghan jich pronesl 20.) Cíl konzervativní kampaně bylo přesvědčit nerozhodnuté voliče, že je čas na změnu labouristické politiky.¹⁰⁰

Konzervativcům se nakonec podařilo ve volbách zvítězit a celkový výsledek byl následující – konzervativci získali 13 697 923 hlasů, což znamenalo 339 křesel, labouristé získali 11 532 218 hlasů a pouze 269 křesel. Liberálové získali 11 křesel a zbylá křesla se rozdělila mezi regionální strany ve Skotsku,

⁹⁵ MOORE, Ch., pozn. 67, s. 424.

⁹⁶ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 71

⁹⁷ Tamtéž s. 68-69.

⁹⁸ MOORE, Ch., pozn. 67, s. 429.

⁹⁹ HARRIS, R., pozn. 10, s. 139-140.

¹⁰⁰ FAJMON, H., pozn. 11, s. 96

Walesu a Severním Irsku. Margaret Thatcherová se tak 4. května 1979 stala první ženou ve funkci předsedkyně britské vlády.¹⁰¹

3.2 První období ve funkci premiérky

3.2.1 Vnitropolitická situace

Nástupem Margaret Thatcherové do funkce premiérky začala nová etapa britských dějin, éra thatcherismu. Prvním úkolem bylo sestavení vlády, které se podle zvyku očekávalo do 24 hodin. Jak sama uvádí ve svých pamětech, její prioritou byla hospodářská politika, takže chtěla, aby klíčoví ministři v oblasti hospodářství věřili ve stejnou ekonomickou strategii jako ona sama. Geoffrey Howe byl jmenován ministrem financí. Sir Keith Joseph, který byl pro Margaret nejbližším politickým přítelem, převzal ministerstvo zemědělství. Johna Biffena Margaret jmenovala do funkce státního tajemníka ministerstva financí. John Nott byl jmenován ministrem obchodu. Margaret o něm ve svých pamětech píše, že měl jasnou představu o fungování politiky a věřil v politiku měnové kontroly, nízkých daní a volného podnikání. Uměl skvěle analyzovat situaci a navrhnout řešení, jediným problémem bylo, že často měnil na věc názor. Dále se ministrem vnitra stal William Whitelaw, o něm Margaret napsala, že jakmile jí slíbil loajalitu, nikdy ji nezklamal, přestože měl na některé věci jiný názor než ona.¹⁰² Dále byli jmenováni Peter Carrington ministrem zahraničí, Michael Heseltine ministrem životního prostředí, Francis Pym ministrem obrany a Jim Prior ministrem práce. Celkem měla vláda 21 členů a kromě několika nejbližších stoupenců se skládala z politiků, kteří dávali přednost heathovskému stylu politiky.¹⁰³

¹⁰¹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 97.

¹⁰² THATCHER, M. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996. s. 24-25.

¹⁰³ FAJMON, H., pozn. 11, s. 97.

Margaret Thatcherová nastoupila do funkce premiérky s jasnými cíli. V co nejkratším čase měla být výrazně snížena inflace, což bylo považováno za podmínku následného hospodářského růstu.¹⁰⁴ Radikální změny měly být provedeny rychle po volbách, první taková změna byl rozpočet přijatý v červnu 1979. Hlavními rysy byly škrty ve veřejných výdajích a snížení základní sazby daně z příjmu z 33% na 30% a maximální sazby daně z příjmu z 86% na 60%, to však bylo kompenzováno zvýšením sazby DPH z 10% a 12% na jednotnou sazbu 15%.¹⁰⁵ Dále přestaly být kontrolovány platy, ceny a dividendy. Největší radost, jak sama uvádí, měla Margaret ze zrušení veškerých omezení pro směnu libry.¹⁰⁶

Pro příznivce politiky konsensu byl nový rozpočet velkým šokem a doufali, že zhoršení hospodářské situace, které nastalo po přijetí rozpočtu, donutí Margaret k ústupkům, opak byl pravdou. Dočasné zhoršení hospodářství Margaret pouze utvrdilo v jejím přesvědčení a stále více se prohlubovaly rozdíly mezi zastánci, které premiérka označila jako „suché“ (dry) a odpůrce thatcherismu, označovanými za „mokrý“ (wet).¹⁰⁷ Jedna z prvních reforem, které Margaret zavedla, byla reforma státní služby. Zastávala názor, že státní služba zaměstnávala příliš mnoho zaměstnanců, cílem tedy bylo během následujících 4 let snížení počtu státních úředníků, z 732 000 asi na 630 000. Společně s redukcí zaměstnanců veřejné správy chtěla prosadit reformu mzdové politiky v tomto sektoru. Výjimečně schopní pracovníci měli být přiměřeně odměňováni, tím by se jim mělo zabránit odchodu do soukromého sektoru.¹⁰⁸

Jedním z předvolebních slibů konzervativců byla odborová reforma. Nový zákon o zaměstnanosti z roku 1980 měl snížit pravomoci odborů a jejich předáky učinit odpovědnějšími za jejich akce. O podobě zákona vznikl mezi Margaret a ministrem práce Jimem Priorem spor.¹⁰⁹ Prior chtěl postupovat krok po kroku a bylo by podle něj lepší se s odborovými předáky domluvit, zatímco podle Margaret změny neprobíhaly dostatečně rychle.¹¹⁰ Schválení zákona bylo díky

¹⁰⁴ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 86.

¹⁰⁵ FAJMON, H., pozn. 11, s. 138-139.

¹⁰⁶ THATCHER, M., pozn. 102, s. 38.

¹⁰⁷ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 87-88.

¹⁰⁸ THATCHER, M., pozn. 102, s. 39.

¹⁰⁹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 139-140.

¹¹⁰ MOORE, Ch., pozn. 67, s. 526.

tomuto sporu pozdrženo, a proto musela vláda řešit několik sporů podle starého zákonodárství. Týkalo se to společnosti British Steel Corporation a automobilky British Leyland. Problémem obou podniků byly silné odbory a nízká produktivita, z které plynuly vysoké ztráty. V British Steel Corporation to vedlo až k vyhlášení stávky, která se rozšířila i do soukromého sektoru a trvala od 2. ledna do 3. dubna 1980. Margaret byla rozhodnutá nepodporovat ztrátové podniky, ale v těchto případech vláda přistoupila na poskytnutí masivní státní dotace. V podstatě nebylo na výběr, jediné jiné řešení bylo uzavření společností.¹¹¹

Součástí rozpočtu pro rok 1980 byla také střednědobá finanční strategie (MTFS). Byl to určitý plán měnové politiky, jehož cílem bylo snížení inflace. Ne všichni s MTFS souhlasili, a to ani v řadách podporujících filosofii Margaret Thatcherové. Přesto byl rozpočet obsahující MTFS v březnu 1980 kabinetem schválen.¹¹²

Na začátku 80. let byla podpora konzervativní strany velmi malá. Nezaměstnanost převyšovala dva miliony a stále stoupala, recese se prohlubovala a inflace byla mnohem vyšší než v době nástupu Margaret k moci. Margaret si uvědomovala nejistotu svého postavení i to, že vnitrostranická opozice očekává obrat hospodářské politiky. Využila tak stranické konference v Brightonu v říjnu 1980, kde všem svým kritikům vzkázala: „Těm, kteří čekají se zatajeným dechem na oblíbenou tiskovou frázi o obratu do protisměru, mohu říci pouze jedno: ‚Obraťte se, pokud chcete. Tahleta lady se obracet nebude.‘“¹¹³

Na začátku roku 1981 provedla Margaret několik změn v obsazení vládních postů. Vládu opustil St. John Stevas, protože kritizoval hospodářskou politiku vlády a Augus Maude i přesto, že Margaret podporoval. John Nott nahradil Francise Pyma na ministerstvu obrany. John Biffen byl přesunut na místo Johna Notta na ministerstvo obchodu.¹¹⁴ Dále na žádost Geoffreyho Howea jmenovala Leona Brittana vrchním tajemníkem. Francis Pym se stal předsedou

¹¹¹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 150-151.

¹¹² THATCHER, M., pozn. 102, s. 73.

¹¹³ Tamtéž s. 91.

¹¹⁴ FAJMON, H., pozn. 11, s. 152.

Dolní sněmovny a zároveň převzal úkol zveřejňování vládních informací. Margaret doufala, že díky těmto změnám v kabinetu bude strana více jednotná.¹¹⁵

Margaret ve svých pamětech uvádí, že nikdy nezapomene na týdny před projednáváním rozpočtu pro rok 1981. Hospodářská situace byla zoufalá a každým dnem se zhoršovala.¹¹⁶

Ekonomičtí poradci John Hokyns, Alan Walters a David Wolfson prosazovali co největší snížení úvěrových požadavků veřejného sektoru (SPBR) i za cenu zvyšování daní a dalších škrtů ve veřejných financích. Margaret byla zásadně proti zvyšování daní, proto byla ráda, když Geoffrey Howe přišel s řešením, jak získat peníze do rozpočtu bez zvýšení základní daňové sazby, a to tak, že se nebude zvyšovat prahová hodnota příjmu podle inflace.¹¹⁷

10. března 1981, kdy byl rozpočet představen, odhadovala se výše SPBR asi na 14,5 miliard liber, v plánu bylo snížení na 10,5 miliard. Kromě rozhodnutí nezvyšovat prahovou hodnotu příjmu pro platbu daně se zdvojnásobila daň z alkoholu, tabáku, aut a ropy. Další změna byla v tom, že veřejné výdaje se začaly vyčíslovat v hotovosti a nikoli objemově. V praxi to znamenalo, že každé ministerstvo dostalo určité množství peněz a mohlo nakupovat jen tolik, kolik si mohlo dovolit.¹¹⁸

Rozpočet nebyl přijat dobře. Byl zcela v rozporu s politikou konsensu, proto se 364 ekonomů rozhodlo pro neobvyklý krok, podepsali otevřený dopis premiérce, který nechali otisknout v deníku The Times. V dopise stálo, že ekonomická teorie nenabízí žádné podklady pro to, aby se vláda mohla domnívat, že snížením poptávky dostanou inflaci trvale pod kontrolu, a tím automaticky vyvolají zvýšení produkce a zaměstnanosti. Dále pak, že existují i jiné alternativní politiky a je na čase odmítnout monetaristickou politiku a zvážit, která alternativa dává největší naději na trvalé oživení. Přesto, že zmiňují jiné alternativy, nebyli schopni specifikovat podle jejich názoru lepší variantu.¹¹⁹

¹¹⁵ THATCHER, M., pozn. 102, s. 97.

¹¹⁶ Tamtéž s. 98.

¹¹⁷ MOORE, Ch., pozn. 67, s. 642-643.

¹¹⁸ Tamtéž s. 644.

¹¹⁹ BLUNDELL, J., pozn. 2, s. 95.

V roce 1981 neprobíhalo tolik stávek jako v roce předchozím, přesto nevyzimely. Největší byla pětiměsíční stávka ve státní správě, která způsobila ztráty 350 milionů liber. Konflikt nastal také při uzavírání uhelných dolů. Aby vláda zabránila stávce, byla nucena přistoupit na poskytnutí dotace ve výši 1 miliardy liber. Vláda na dotaci přistoupila, protože země by bez dodávek uhlí nevydržela déle než 14 týdnů.¹²⁰

Napětí stoupalo nejen uvnitř strany, ale také ve společnosti. V létě 1981 Margaret a její stranu podporovalo pouze 25% veřejnosti. Na jaře a poté i v létě vypukly rozsáhlé sociální nepokoje v upadajících čtvrtích velkých měst.¹²¹ Pro labouristy a další kritiky vlády to byl důkaz, že nynější hospodářská politika vyvolává sociální katastrofu a násilí. Margaret hodlala tyto nepokoje zamezit, osobně několikrát podpořila akce policie a navštívila krizové oblasti.¹²²

V létě 1981 vrcholily spory mezi „mokrými“ a „suchými“. Aby Margaret stranu opět sjednotila a mohla tak pokračovat ve své strategii, proběhly další změny v obsazení vlády. Ian Gilmour, Christopher Soames a Marc Carlisle byli nuceni zcela opustit vládu.

Jim Prior byl přesunut z ministerstva práce do funkce ministra pro Severní Irsko. Humprey Atkins nahradil Iana Gilmoura na postu hlavního představitele ministerstva zahraničí v Dolní sněmovně. Předsedkyní sněmovny lordů se poprvé stala žena Janet Yooungová, nahradila tak Christophera Soamese. Proběhlo ještě několik dalších přesunů. Díky této reorganizaci měla Margaret většinu kabinetu na své straně.¹²³

Na podzim 1981 se začala postupně zlepšovat hospodářská situace. Podařilo se snížit inflaci a pokračovat ve snižování do té míry, že před volbami 1983 byla její míra 5% a výrazně se zvýšila produktivita práce. Jediné negativum byla nezaměstnanost, která v roce 1982 vystoupala na děsivé 3 miliony.¹²⁴

¹²⁰ FAJMON, H., pozn. 11, s. 154.

¹²¹ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 101.

¹²² THATCHER, M., pozn. 102, s. 107.

¹²³ FAJMON, H., pozn. 11, s. 152.

¹²⁴ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 104.

3.2.2 Zahraniční politika

Margaret do funkce premiérky nastupovala bez jakýchkoliv reálných zkušeností se zahraniční politikou. První problém zahraniční politiky, který musela řešit, byla situace v bývalé britské kolonii Rhodesii, ležící v jižní Africe.

V roce 1965 zde bílá menšina v čele s Ianem Smithem vyhlásila nezávislost.¹²⁵ Zanedlouho však vypukla občanská válka. Po volbách a vytvoření Muzorewovy vlády v dubnu 1979 válka stále pokračovala, protože se voleb neúčastnila Národní fronta vedená Robertem Mugabem a Joshuou Nkomo.¹²⁶ Na konferenci Commonwealthu v Lusace, Margaret a ministr zahraničí lord Carrington prosadili, aby Británie převzala odpovědnost za vyřešení situace v Rhodesii. V září byla v Londýně uspořádána konference, která měla dospět k řešení.¹²⁷ Ve svých pamětech Margaret vzpomíná, jak ji všichni tři rivalové Mugabe, Nkomo a Muzorewa navštívili na Downing street. Všichni na ni působili tak, že každý očekává vítězství. Dohoda byla podepsána 21. prosince 1979. Byla stanovena ústava a termín voleb, ve kterých zvítězil Mugabe a následně přejmenoval Rhodesii na Zimbabwe. Přesto, že se Zimbabwe stalo marxistickým státem, tak to byl pro Margaret úspěch. Británie si tak vylepšila své postavení mezi státy Commonwealthu.¹²⁸

Dalším tématem zahraniční politiky byl vztah Británie k Evropskému společenství (ES). Hlavní problémem byla výše britského příspěvku do rozpočtu ES. Výše příspěvku se odvíjela od objemu celních poplatků z obchodu se zeměmi mimo ES. To pro Británii s velmi rozvinutým zahraničním obchodem znamenalo, že platila jedny z nejvyšších příspěvků do rozpočtu ES, přestože v té době patřila k nejchudším zemím.¹²⁹

Poprvé Margaret své požadavky na reformu výše příspěvků přednesla na summitu Evropské rady ve Štrasburku v červnu 1979. Výsledkem byl slib, že otázka rozpočtu se bude projednávat na příštím zasedání. To se konalo v listopadu v Dublinu. Zde byla Británii navržena dočasná refundace 350 milionů liber ročně.

¹²⁵ HARRIS, R., pozn. 10, s. 174.

¹²⁶ FAJMON, H., pozn. 11, s. 142.

¹²⁷ HARRIS, R., pozn. 10, s. 177.

¹²⁸ THATCHER, M., pozn. 102, s. 60-61.

¹²⁹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 141.

Pro Margaret to však nebylo dostatečné a návrh nepřijala, čímž ukázala svoji nekompromisnost. Jednání tak nepřineslo žádné řešení, pouze to, že pro příští zasedání se tato otázka stala jedním z hlavních bodů programu. Další summit se konal v dubnu 1980 v Lucemburku. První návrh omezoval výši britského příspěvku o 325 milionů v roce 1980 a o 550 milionů v roce 1981. Ani to pro Margaret nebylo dostačující, hlavně proto, že odmítala za dva roky řešit stejnou otázku. Přijatelné dohody bylo dosaženo později díky jednání Petera Carringtona a Iana Gilmoura. Prvotní reakce Margaret nebyla pozitivní, ale rozhodla se přijmout řešení na tři roky s refundací dvou třetin britského příspěvku s tím, že v roce 1981 se rozpočet opět přehodnotí. Pro Margaret to byla tato dohoda významné vítězství, potvrdila tím svou pověst tvrdé a neústupné političky hájící britské zájmy.¹³⁰

Klíčovou událostí zahraniční politiky a celého prvního volebního období byla válka o Falklandské ostrovy. Ostrovy leží v blízkosti pobřeží jižní Ameriky a patří pod britskou správu. V roce 1981 se v Argentině dostala k moci vojenská vláda generála Galtieriho, která požadovala okamžité předání ostrovů pod svou správu, to vláda Margaret Thatcherové odmítla. První incident se odehrál v prosinci 1981, kdy se bez povolení Argentinci vylodili na ostrovech. Stejný incident se opakoval i v březnu 1982, kdy už byla vztyčena argentinská vlajka.¹³¹ Británie se snažila najít řešení pomocí vyjednávání, když se blížil konec března a spor stále nebyl u konce, začínala mít Margaret stále větší obavy. 31. března ministr obrany John Nott oznámil Margaret, že se argentinské loďstvo má v plánu vylodit se na ostrovech 2. dubna. Ztráta ostrovů byla pro Británii nepřijatelná, proto Margaret prohlásila, že se musí získat zpět. Na poradě o možnostech, jak reagovat na argentinský útok, generál Leach premiérce oznámil, že do 48 hodin může připravit údernou sílu torpédoborců, fregat, vylodovacích člunů a podpurných plavidel v čele s letadlovými loděmi HMS Hermes a HMS Invincible. Margaret mu hned dala svolení k přípravám a vláda měla rozhodnout, kdy flotila vypluje. Stalo se tak 5. dubna 1982.

¹³⁰ THATCHER, M., pozn. 102, s. 63-66.

¹³¹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 162.

V Dolní sněmovně musela Margaret čelit podle svých slov té nejobtížnější debatě. Někteří členové obviňovali vládu z neschopnosti předvídat a předejít tomu, co se stalo. Úkolem Margaret bylo tedy obhájit vládu a přesvědčit sněmovnu, že je na argentinskou agresi potřeba reagovat důrazně a přesvědčivě.¹³² Vina za britskou nepřipravenost padala na ministra zahraničí lorda Carringtona a ministra obrany Johna Notta. Lord Carrington na svou funkci rezignoval a byl nahrazen Francisem Pymem.¹³³ John Nott chtěl také rezignovat, ale premiérka mu jasně řekla, že když vyslal loďstvo na moře, je jeho povinností zůstat ve funkci.¹³⁴

Kromě vojenských příprav zahájila britská vláda diplomatické jednání v OSN. Výsledkem byla rezoluce č. 502, která požadovala okamžité stažení argentinských vojsk z ostrovů a opravňovala veškeré britské akce proti Argentině. Významné také bylo diplomatické jednání s USA, které nejprve zastávaly roli neutrálního prostředníka, ale po obsazení Jižní Georgie Británií se staly zastáncem britských zájmů.

Tzv. válečný kabinet složený z Margaret Thatcherové, Francise Pyma, Williama Whitelawa, Johna Notta a Cecila Prakinsona trvale sledoval a koordinoval situaci. Pustit se do války 8000 mil od vlastního území nebylo snadné. Margaret dala povolení k potopení argentinského křižníku Belgrano, kde 2. května zemřelo 368 námořníků. Za celou akci byla velmi kritizována a vyvolalo to vlnu protestů. Válka přesto pokračovala a 4. května přišly první ztráty na životech i na britské straně. Byla potopena jedna z nejmodernějších bitevních lodí HMS Sheffield. Margaret v této válce viděla příležitost, jak ukázat, že Británie už není „nemocný muž Evropy“.¹³⁵

Po odmítnutí mírového návrhu, předneseného Margaret Thatcherovou, schválil válečný kabinet vylovení na Falklandských ostrovech, které proběhlo 21. května. Argentinci se nechali britskou armádou zaskočit a vylovení proběhlo bez odporu a ztrát na životech. Postupně bylo potopeno několik britských lodí.

¹³² THATCHER, M., pozn. 102, s. 132.

¹³³ FAJMON, H., pozn. 11, s. 163.

¹³⁴ THATCHER, M., pozn. 102, s. 134.

¹³⁵ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 110-113.

Boje pokračovaly i na ostrovech a hlavním cílem bylo dobytí Goose Green. 14. června Argentinci kapitulovali a vyvěsili bílé vlajky. Británie zvítězila.¹³⁶

Pro Margaret vítězství ve válce o Falklandy znamenalo obrovský nárůst popularity. V průzkumu veřejného mínění byla její podpora 51 %, zajistila si tak další období ve funkci premiérky.

Popularity získané po vyhrané válce se Margaret rozhodla využít a vypsalala volby rok před skončením jejího volebního období. Termín stanovila na 9. června 1983. Přípravy volební kampaně zahájila již v lednu a zaměřovala ji hlavně na televizní a rozhlasové spoty a definování celkové strategie strany. Nejdůležitějšími členy týmu volební kampaně byli předseda strany Cecil Parkinson a Tim Bell, který měl na starosti tvořit pozitivní image strany.¹³⁷

Tradiční soupeř, labouristická strana, procházel krizí. James Callaghan v říjnu 1980 odešel z politiky a novým vůdcem byl zvolen Michael Foot. Ve straně probíhal spor mezi pravíci a levíci. Hlavní změnou labouristické politiky byl požadavek na vystoupení Británie z ES. To vedlo až k tomu, že někteří politici, např. Roy Jenkins a Shirley Williamsová, v lednu 1981 odešli ze strany a vytvořili Radu pro sociální demokracii, která se v březnu přeměnila v Sociálně demokratickou stranu, která se později rozhodla utvořit Alianci s Liberální stranou, a do následujících voleb šli společně.¹³⁸

Konzervativci zahájil svou kampaň 18. května, kdy byl představen volební manifest. Ten sliboval např. omezení moci odborů, privatizaci některých státních podniků a zrušení Rady velkého Londýna. V průzkumech veřejného mínění měli konzervativci náskok 12 – 18%. Na popularitě jim značně přidával tzv. „falklandský faktor“, který odvracel pozornost od hospodářství i rozporů uvnitř labouristické strany. Konzervativní kampaň byla silně antilabouristická. Agresivní byly zejména billboardy, poukazující na totožné body volebního programu labouristů a britské komunistické strany. Pod heslem „Líbí se ti tvůj

¹³⁶ HARRIS, R., pozn. 10, s. 195-196.

¹³⁷ FAJMON, H., pozn. 11, s. 171-172.

¹³⁸ Tamtéž s. 99.

volební program, soudruhu?“ bylo uvedeno jedenáct návrhů obsažených ve volebních programech komunistů i labouristů.¹³⁹

Konečný výsledek voleb dopadl pro konzervativce skvěle, získali 42,4 %. Znamenalo to pro ně 397 křesel v Dolní sněmovně, labouristé jich obsadili 209 a Aliance 23. Konzervativci tedy získali převahu 144 křesel, největší od roku 1945.¹⁴⁰

3.3 Druhé období ve funkci premiérky

3.3.1 Vnitropolitická situace

Prvním úkolem po znovuzvolení do funkce premiérky bylo pro Margaret sestavení nové vlády. Jako prvního z vlády odstranila ministra zahraničí Francise Pyma, ten po svém odchodu zasedl do zadních lavic Dolní sněmovny a stal se vnitrostranickým kritikem. Na ministerstvu zahraničí ho nahradil Geoffrey Howe. Dále z vlády odešli David Howell a Janet Youngová. Místo vůdce vládní strany v Horní sněmovně po Janet Youngové převzal William Whitelaw. Ministrem vnitra se stal Leon Brittan. Nigel Lawson byl zvolen ministrem financí. V nové vládě tak byla jasná převaha příznivců thatcherismu a postavení Margaret se velmi posílilo.¹⁴¹

Jeden z největších problémů vnitrostátní politiky, který musela Margaret ve svém druhém volebním období řešit, byla hornická stávká. Krátce po volbách předseda Národního svazu horníků a silný zastánce levice Arthur Scargill prohlásil, že zvolenou vládu nehodlá akceptovat.¹⁴² Stávká byla zahájena 5. března 1984. Důvodem měl být protest proti propouštění zaměstnanců. Scargill usiloval o to, aby se ze stávký stal politický spor mezi svazem horníků a vládou. To však Margaret tvrdě odmítla, podle ní šlo o hospodářský problém, který by se měl řešit mezi odboráři a vedením podniku, tedy ředitelem NCB Ianem

¹³⁹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 104-106.

¹⁴⁰ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 122.

¹⁴¹ THATCHER, M., pozn. 102, s. 214-215.

¹⁴² Tamtéž s. 236.

McGregorem. NCB byla státní firma, pod kterou spadala veškerá těžba uhlí v Británii. „Létající hlídky“ se snažily přesvědčit co nejvíce šachet k zahájení stávky ještě dříve, než bude řádně odhlasována. Stávkující horníci, tak navštěvovali ještě pracující šachty a přesvědčovali své kolegy ke stávce. S cílem zabránit činnosti „létajících hlídek“ podal Ian McGregor na Národní unii horníků žalobu.¹⁴³

Margaret veškerou zodpovědnost za vyřešení situace ponechala Ianu McGregorovi, jediné čím se vmísila do konfliktu, bylo, že zajistila, aby policie z celé země měla možnost přesunu na místo, kde bude potřeba. Vláda tak hodlala zajistit těm, kteří chtějí pracovat, volný vstup na pracoviště bez obav z „létajících hlídek“. To vedlo k zastavení stávky v Nottinhamshiru a díky tomu byla zabezpečena nutná zásoba uhlí pro chod hospodářství. Bylo tedy možné nechat horníky stávkovat bez časového omezení.¹⁴⁴

Scargill se pokusil situaci zvrátit uzavřením důležitého dolu Orgreave, ale i přes násilné akce zůstaly doly otevřeny. Násilí a střety policie se stávkujícími hlídkami byli na denním pořádku.¹⁴⁵

Na podzim proběhlo další jednání mezi vedením a odbory. Po neúspěšných jednáních toto přineslo drobné výsledky, a to ústupky ze strany vedení. To se Margaret vůbec nezamlouvalo, přesto do jednání nezasahovala. Jen při několika málo příležitostech vystoupila proti stávce. Např. přesvědčovala delegaci z „Kampaně žen horníků za návrat do práce“, že podmínky kompenzace pro propuštěné horníky jsou přijatelné.

V listopadu byla zahájena kampaň s cílem navrácení co nejvíce horníků do práce. Byl jim nabídnut vánoční příspěvek. Horníci se začali navracet do práce, značně k tomu přispěl i fakt, že zásoby uhlí byly dostatečné pro celý rok 1985. V únoru 1985 již pracovalo více než 50% horníků. Proti vůli Arthuta Scargilla se delegáti konference Národní hornické unie rozhodli 3. března stávku ukončit.¹⁴⁶

¹⁴³ FAJMON, H., pozn. 11, s. 180-183

¹⁴⁴ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 132.

¹⁴⁵ Tamtéž s. 133.

¹⁴⁶ FAJMON, H., pozn. 11, s. 184-185.

Ukončení stávky bylo pro Margaret vítězstvím pracujícího lidu, přesto si nemohli být jisti, že se stávka nebude opakovat. Pro tento případ vláda učinila různá opatření, např. přestavbu zásob uhlí.

V té stávce se jednalo o víc než o uzavírání dolů a propouštění zaměstnanců. „Byla to stávka politická. Její výsledek měl tedy význam daleko přesahující hospodářskou sféru. Od roku 1972 do roku 1985 bylo v běžném povědomí lidí, že v Británii se dá vládnout pouze se souhlasem odborů. Žádná vláda nemohla skutečně obstát proti závažné stávce nebo ji dokonce porazit, tím spíše když šlo o stávku hornických odborů. Třebaže jsme reformovali zákon o odborech a vítězili v menších sporech, jako byla ocelářská stávka, mnoho lidí na levici i mimo ni dále věřilo, že horníci mají konečné veto a jednoho dne ho použijí. Tento den nyní přišel a odešel. Naše odhodlání odolat stávce povzbudilo řadové odboráře postavit se proti radikálům. Porážka stávky ukázala, že fašistická levice nemůže vyvolat v Británii bezvládí. Marxisté chtěli vzdorovat zákonům země, aby mohli vzdorovat zákonům ekonomickým. Zkrachovali, a tím dokázali, jak hluboké je vzájemné propojení svobodné ekonomiky se svobodnou společností. To je lekce, na kterou by nikdo neměl zapomenout.“¹⁴⁷

Kromě hornické stávky v roce 1984 ovlivňovaly domácí politiku také napjaté vztahy mezi Británií a Irskou republikánskou armádou (IRA). Od roku 1979, kdy byl těsně před volbami spáchán atentát na Aireyho Neava, se IRA stále více radikalizovala. Během konání každoroční konference Konzervativní strany v Brightonu zaútočila IRA i na samotnou premiérku. V noci 12. října vybuchla bomba v hotelu Grand, kde byla Margaret i další politici ubytováni. Pět lidí bylo výbuchem zabito a několik dalších zraněno. Samotné Margaret se nic nestalo.¹⁴⁸

Konference i přes teroristický útok následující den pokračovala. „Pumový útok... byl nejen pokus přerušit a ukončit naši konferenci. Byl to pokus ochromit demokraticky zvolenou vládu Jeho Veličenstva. Tak daleko zašlo běsnění, v jehož kruhu jsme se všichni ocitli. A skutečnost, že jsme se zde nyní sešli, otřesení, ale klidní a odhodlaní, je znamením nejen toho, že tento útok ztroskotal, ale že ztroskotají všechny pokusy zničit terorem demokracii.“ Takto Margaret

¹⁴⁷ THATCHER, M., pozn. 102, s. 260.

¹⁴⁸ FAJMON, H., pozn. 11, s. 188.

komentovala teroristický útok a hned po projevu odjela do nemocnice navštívit raněné.¹⁴⁹

Margaret se na první místo v seznamu osob, které chtěla IRA zlikvidovat, dostala po té, co Bobby Sands v roce 1981 zemřel na následky hladovky. Hladovku drželi členové IRA zatčení v britských věznicích. Cílem bylo obnovení statusu „zvláštní kategorie“, který byl teroristům IRA poskytován v letech 1972-1976. Britská vláda se snažila najít řešení pomocí jednání s irskou vládou. Rozhovory byly zahájeny na podzim 1981 a pokračovaly až do roku 1985. Mezitím IRA spáchala několik teroristických útoků na Británii.¹⁵⁰ Výsledkem rozhovorů byla anglo-irská dohoda podepsaná 15. listopadu 1985 na zámku Hillsborough. Šlo o kompromis, který zcela nevyhovoval ani jedné straně.¹⁵¹ IRA přijala smlouvu odmítavě, jejich cílem bylo připojení Severního Irska k Irské republice. S tím však smlouva nepočítala. Situace se tedy ani po podepsání této smlouvy v Severním Irsku neuklidnila a britské vojenské jednotky zde zůstávaly.¹⁵²

Ve volebním programu strany z roku 1983 bylo slíbeno zrušení radnice Velkého Londýna a dalších velkých radnic. Zákon vešel v platnost v červenci 1985. Tyto radnice byly ovládané labouristy, kteří rozdávali vysoké částky různým organizacím, což bylo zcela proti vládní strategii snižování veřejných výdajů. Margaret se tak zbavila posledních socialistických bašt.¹⁵³

Během Margaretina druhého volebního období zaznamenala privatizace státních podniků velký pokrok. Podle Margaret byla privatizace jedním z nástrojů boje proti socialismu. Privatizace vede k omezení vlivu státu a posílení vlivu veřejnosti. Podle konzervativních zásad bylo soukromé vlastnictví základem svobody.¹⁵⁴

K privatizaci se využívaly tři základní metody. Zaprvé, prodej státního podniku do rukou soukromníků, nejčastěji pomocí prodeje akcií na burze. Zadruhé, rozšíření veřejných zakázek i na činnosti, které do té doby zařizovala

¹⁴⁹ THATCHER, M., pozn. 102, s. 263.

¹⁵⁰ FAJMON, H., pozn. 11, s. 192-193.

¹⁵¹ THATCHER, M., pozn. 102, s. 276.

¹⁵² FAJMON, H., pozn. 11, s. 193.

¹⁵³ Tamtéž s. 191.

¹⁵⁴ THATCHER, M., pozn. 102, s. 463.

administrativa státu. A zatřetí, deregulace dosud regulovaných odvětví, to se týkalo např. autobusové dopravy.

V roce 1983 byly privatizovány společnosti B. R. Hotels, British Petroleum, Cable and Wireless, Enterprise Oil, Jaguar a další. Nejvýznamnější byl prodej 51% akcií společnosti British Telecom. Tím se rozšířilo vlastnictví akcií hlavně u drobných investorů a vládě tento krok přinesl velikou popularitu.¹⁵⁵

Jeden z největších sporů uvnitř strany ve druhém volebním období byla aféra Westland. Jednalo se o společnosti vyrábějící helikoptéry, jejímž hlavním odběratelem byla britská armáda. Na počátku 80. let se začala dostávat do finančních problémů a začala hledat komerčního partnera. Problém byl v tom, že ministr obrany Michael Heseltine nechtěl výběr partnera nechat na managementu společnosti. Nabízela se možnost prodeje americkému výrobci Sikorski. Pro tuto možnost bylo vedení Westlandu i Margaret. Heseltine byl zásadně proti, prosazoval prodej spíše evropskému partnerovi. Proběhlo několik jednání vlády o budoucnosti společnosti. Téma bylo opět na programu 9. ledna 1986, kdy Margaret diskuzi ukončila s rozhodnutím většinového názoru pro prodej americkému partnerovi Sikorski. Heseltine ještě téhož dne rezignoval.¹⁵⁶ Přesto to ještě nebyl konec westlanské aféry. Dalším aktérem byl ministr obchodu a průmyslu Leon Brittan, který rezignoval 24. ledna. Důvodem bylo zveřejnění důvěrného dopisu mezi jednotlivými vládními úřady. K ukončení sporu došlo na konci ledna, když akcionáři přijali nabídku společnosti Sikorski. Důsledkem aféry Westland byla rezignace dvou ministrů, ohrožení postavení samotné premiérky i rostoucí antiamerikanismus.¹⁵⁷

Rozpočet pro rok 1986 obsahoval celou řadu opatření, díky kterým mohlo hospodářství po celý rok stále růst. Došlo k naplnění volebních slibů a byla snížena základní daň z 30 % na 29 %. Další důležitou součástí rozpočtu byl nový program nazvaný „personal equity plan“ – PEP. „V rámci programu PEP mohl každý investovat určité prostředky do britských cenných papírů v dobře zajištěném ‚plánu‘ a uniknout všem povinnostem daně z příjmu a daně

¹⁵⁵ FAJMON, H., pozn. 11, s. 242-243.

¹⁵⁶ Tamtéž s. 196-197.

¹⁵⁷ THATCHER, M., pozn. 102, s. 296-298.

z kapitálových výnosů z investované sumy za předpokladu, že suma zůstala v programu celý kalendářní rok.“ Program si kladl za cíl podporu rozvoje „lidového kapitalismu“. Margaret o tom prohlásila: „Velkou politickou reformou minulého století bylo umožnění více a více lidem volit. Velkou toryovskou reformou tohoto století je nyní umožnit více a více lidem vlastnit majetek. Lidový kapitalismus není nic menšího než křížová výprava za osvobození mnohých v hospodářském životě národa. My konzervativci vracíme moc lidem.“¹⁵⁸

Na podzim 1986 se již ve vládě začaly projevovat předvolební ohledy, protože bylo zřejmé, že příští rok se uskuteční nové parlamentní volby.¹⁵⁹

3.3.2 Zahraniční politika

První měsíce po znovuzvolení do premiérského křesla se Margaret věnovala hlavně zahraniční politice. Soustředila se na vztahy s Evropským společenstvím. Téma výše britského příspěvku se opět projednávalo v roce 1983 ve Stuttgartu i o rok později ve Fontainebleau, kde Margaret dosáhla úspěchu a Británie získala zpět 66% refundaci za rok 1983. Ještě v roce 1983 podnikla diplomatické cesty do Nizozemí a Německa. Tématem během obou návštěv byla budoucnost ES a rozmístění amerických raket v Evropě. Následovala návštěva Kanady a USA, kde jednala s Ronaldem Reaganem o strategii Západu proti SSSR. Margaret odmítala přijmout sovětský požadavek na právo držet stejný počet jaderných zbraní jako USA, Francie a Británie dohromady. Zahájení jednání se SSSR o odzbrojení bylo prvním výsledkem politiky pevné obrany, kterou prosazoval Ronald Reagan i Margaret.¹⁶⁰

K ohrožení zvláštních vztahů mezi USA a Británií došlo během americké invaze na ostrov Grenada, součást Commonwealthu. Důvodem byl silný vliv Kuby a SSSR. Americký prezident podnikl invazi v říjnu 1983 a Margaret, svou dobrou přítelkyni, informoval až během průběhu akce. Přesto, že byla zásadně proti, nemohla již nic dělat. Intervence na Grenadu byla úspěšná, podařilo se

¹⁵⁸ FAJMON, H., pozn. 11, s. 201.

¹⁵⁹ Tamtéž s. 201,

¹⁶⁰ Tamtéž s. 174-175.

obnovit demokracii a vztahy Británie s USA nebyly narušeny. Margaret zůstala vůči Ronaldu Reaganovi loajální.¹⁶¹

Po americké invazi na Grenadu se v Británii zvedla vlna antiamerikanismu a následovaly protesty proti umístění amerických raket na území Británie a Německa.¹⁶²

V prosinci 1984 poprvé navštívil Londýn Michail Gorbačov, v té době ještě nebyl generálním tajemníkem KSSS. Hlavním tématem rozhovorů mezi ním a Margaret byla otázka kontroly zbrojení. Ukázalo se, že Strategická obranná iniciativa (SDI) vyhlášená Ronaldem Reaganem budila sovětskou nedůvěru. Margaret dala najevo, že s SDI souhlasí a zdůrazňovala, že Reagan nehodlá dopustit válečný konflikt. Po jeho odjezdu Margaret prohlásila, že Gorbačov je člověk, se kterým by mohla spolupracovat.¹⁶³

Následovala návštěva USA a rozhovory s Reaganem o SDI a Michailu Gorbačovovi. Reagan věřil, že SDI povede k likvidaci veškerých jaderných zbraní. Margaret se obávala představy západní Evropy bez ochrany jaderných zbraní. Výsledkem byla dohoda o čtyřech bodech – 1) cílem USA a Západu není dosažení vojenské převahy, pouze udržení rovnováhy s přihlédnutím k sovětskému rozvoji, 2) rozmístění zařízení SDI by mělo být podle smluvních závazků záležitostí jednání, 3) hlavním cílem je posílení, ne oslabení strategie zastrasování, 4) jednání mezi Východem a Západem by měla vést ke snížení počtu útočných zbraní na obou stranách.¹⁶⁴

V roce 1985 byl Gorbačov zvolen generálním tajemníkem KSSS a ke konci roku se setkal s americkým prezidentem Reaganem. Británie zde hrála svou roli jako největší evropský spojenec USA a silná pozice vyplývala z dobrých vztahů Margaret jak s Reaganem, tak s Gorbačovem.¹⁶⁵

Spor mezi Východem a Západem stále pokračoval a v roce 1986 musela Margaret řešit dva mezinárodní problémy, první se týkal Libye a druhý Jihoafrické republiky. Libyjská politika byla silně proti politice západu, hlavně

¹⁶¹ O'SULLIVAN, J. *Prezident, papež a premiérka: trojice, která změnila svět*. Praha: Ideál, 2007. s. 209-214.

¹⁶² FAJMON, H., pozn. 11, s. 176.

¹⁶³ THATCHER, M., pozn. 102, s. 313-315.

¹⁶⁴ Tamtéž s. 317-318.

¹⁶⁵ FAJMON, H., pozn. 11, s. 190.

proti USA a Británii. Ukázalo se, že Libye stojí za teroristickými útoky, a tak USA i Británie usilovaly o její potrestání. V lednu uvalila americká vláda na Libyi hospodářské sankce. Bez jakékoliv konzultace očekávali, že se evropští spojenci také připojí. Margaret odmítla, což vedlo k napětí vztahů mezi USA a Británií.

Napětí vzrůstalo i mezi USA a Libyí, došlo k útoku na americké letouny a následovala odpověď útokem na libyjské raketové základny a potopení hlídkové lodi. Poslední kapka byl libyjský teroristický útok na berlínské diskotéce, kde byli zabiti dva lidé, jeden z toho Američan a dalších 200 lidí bylo zraněno. Po tomto incidentu Reagan požádal Margaret o souhlas použití amerických letounů umístěných v Británii k útoku na Libyi. Její první reakce byla, aby si to vše ještě pořádně promyslel. Reagan byl odhodlaný jít do akce a nakonec i Margaret souhlasila a vyjádřila USA plnou podporu za podmínek, že útoky musejí být omezeny pouze na přesně stanovené cíle.¹⁶⁶

Útok na Libyi se neobešel bez obětí z řady civilního obyvatelstva, a to vyvolalo velkou kritiku. Největší kritika přicházela z řad Labouristické strany a Aliance. Proti kritice a rostoucímu antiamerikanismu se Margaret postavila, a díky tomu získala ještě větší autoritu a vliv ve světě.¹⁶⁷

Druhý problém byla Jihoafrická republika. Mezinárodní společenství mělo v plánu na ni uvalit hospodářské sankce, a přinutit tak jihoafrickou vládu odstranit systém apartheidu. Margaret byla proti uvalení sankcí. Podle ní by sankce pouze zhoršily životní úroveň milionů obyvatel a nevyřešily by podstatu problému. Tím způsobila konflikt uvnitř Commonwealthu a vysloužila si kritiku z domova i ze světa. Jediný, kdo ji podporoval a sdílel její názor, byl Ronald Reagan.¹⁶⁸

V říjnu 1986 proběhl summit na Islandu v Reykjavíku. SSSR zde poprvé souhlasil s tím, že jaderné zbraně Británie a Francie by neměly být započítávány do celkového počtu zbraní USA. Gorbačov také souhlasil s odzbrojením s cílem dosáhnout stejného počtu jaderných zbraní na straně USA a straně SSSR. Podmínkou však bylo zastavení projektu Strategické obranné iniciativy. S tím

¹⁶⁶ THATCHER, M., pozn. 102, s. 301-303.

¹⁶⁷ Tamtéž s. 306.

¹⁶⁸ FAJMON, H., pozn. 11, s. 200.

nesouhlasil americký prezident, a tak americko-sovětské jednání nevedlo k žádné dohodě.¹⁶⁹

Krátce poté jednala Margaret s Reaganem o výsledcích americko-sovětských rozhovorů. Obávala se, že po tak radikálním snížení jaderných zbraní, s jakým byl Reagan ochotný souhlasit, by západní Evropa byla v ohrožení zbraní konvenčních. Výsledkem jednání bylo potvrzení snížení amerických a sovětských strategických zbraní o 50 % v průběhu pěti let s většími zásahy do raket středního doletu a pokračování SDI.¹⁷⁰

V březnu 1987 Margaret navštívila SSSR, kde strávila pět dní. Ještě před odjezdem 21. března pronesla projev v Torquay, ve kterém SSSR kritizovala. Hlavní myšlenkou byla nutnost pokračování reform v SSSR a dodržování všech závazků, které Sovětský svaz přijal v závěrečném aktu v Helsinkách na konferenci především o lidských právech. To jí poté během návštěvy Gorbačov vytkl a řekl jí, že uvažovali i o zrušení její návštěvy.¹⁷¹ Během návštěvy využila všech příležitostí k oslovení občanů SSSR, nejlepší k tomu bylo její vystoupení v sovětské televizi. Celkově jí návštěva SSSR přinesla veliký úspěch a jednání s Michailem Gorbačovem jí dopomohlo k dalšímu vítězství ve volbách.¹⁷²

3.4 Třetí období ve funkci premiérky

Datum voleb bylo stanoveno na 11. června 1987 a politická situace hrála ve prospěch konzervativní strany. U moci byla již od roku 1979 a ve druhém volebním období hospodářství velmi rostlo. Také mezinárodní status Británie vzrostl.¹⁷³

Pro přípravu voleb, celkové taktiky, prezentace a diskuzní strategie určila Margaret skupinu ministrů, označovanou tiskem jako „A-tým“. Členy byli Willie

¹⁶⁹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 203.

¹⁷⁰ O'SULLIVAN, J., pozn. 161, s. 275-276.

¹⁷¹ THATCHER, M., pozn. 102, s. 325-327.

¹⁷² FAJMON, H., pozn. 11, s. 204.

¹⁷³ Tamtéž s. 108.

Whitelay, Johnn Wakeham, Geoffrey Howe, Nigel Lawson, Douglas Hurd a Norman Tebbit.¹⁷⁴

Volební program Margaret považovala za svůj hlavní úkol. Vypracovala ho tedy ona sama společně s Nigelem Lawsonem, Nicolasem Ridleyem a Normanem Tebbitem. Jedním z nejdůležitějších bodů programu byly změny ve školství a také ve zdravotnictví.¹⁷⁵

Do voleb šla Margaret s tím, že její strana je jasným favoritem a chtěla vyhrát s výrazným náskokem. Během kampaně však podpora konzervativců zůstávala na stejné úrovni, zatímco podpora labouristů rostla. To vedlo Margaret k zahájení inzertní kampaně pár dnů před volbami. Ve většině britských novin a časopisech se objevily konzervativní slogany – „ Británie je opět velká. Nenechte jí rozvrátit labouristy.“

Roli favorita konzervativci potvrdili a zvítězili s 42,3 % hlasů, získali 376 křesel. Labouristé získali 30,8 % a 229 křesel. Aliance získala 22 křesel a ostatní strany si rozdělily zbylých 23 křesel.

Poprvé v poválečných dějinách zvítězila jedna strana po třetí pod vedením stejného vůdce a Margaret se tak poprvé stala premiérkou na třetí volební období.¹⁷⁶

3.4.1 Vnitropolitická situace

Prvním úkolem bylo jako obvykle sestavení nové vlády. Největším překvapením bylo odstranění Normana Tebbita, názorově měl k premiérce velmi blízko a jak sama říkala, byl „jedním z nás“. Jako důvod uvedla nezvládnutí volební kampaně. Nigel Lawson však tvrdil, že se obávala jeho rostoucí popularity a možnosti, že by ji mohl nahradit. Novým předsedou strany se tak stal Peter Brooke. Provedla několik dalších změn, ale nejdůležitější posty zůstaly

¹⁷⁴ THATCHER, M., pozn. 102, s. 385.

¹⁷⁵ Tamtéž s. 388-389.

¹⁷⁶ FAJMON, H., pozn. 11, s. 116-117.

nezměněny. Ministrem financí zůstal Nigel Lawson, Geoffrey Howe ministrem zahraničí a Douglas Hurd ministrem vnitra.¹⁷⁷

Rozpočet pro rok 1988 vypracovaný Nigelem Lawsonem obsahoval další daňové úlevy, které znamenaly definitivní konec poválečné politiky konsensu. Dostalo se mu velké kritiky z řad labouristů, kteří nahlas protestovali již během projevu ministra financí Lawsona.

Obecně hlavním cílem pro Margaret ve třetím období bylo aplikovat zásady thatcherismu i do oblastí, které doposud příliš nezasáhl, hlavně zdravotnictví a školství. Ministr školství Kenneth Baker navázal na reformy svého předchůdce Keitha Josepha a prosadil reformní vzdělávací zákon, který zaváděl jednotné celonárodní osnovy, monitorování a vyhodnocování výsledků studia ve čtyřech věkových skupinách, posílil vliv rodičů a reformoval vyšší školství.¹⁷⁸

Reforma Státní zdravotnické služby (NHS) proběhla v roce 1989. V počátcích plánování reformy byl ministrem zdravotnictví a sociálních věcí Norman Fowler. Margaret s ním nebyla spokojena, a tak ho nahradila Johnem Moorem, který po rozdělení svého obrovského úřadu na dvě ministerstva, sociálních věcí a zdravotnictví, zastával funkci pouze ministra sociálních věcí. Novým ministrem zdravotnictví byl zvolen Ken Clarke. Reformou se změnilo financování NHS a rozšířila se činnost soukromého sektoru. V praxi však k prosazení reformy došlo až v 90. letech.¹⁷⁹

Jako největší problém se ukázalo prosazení místního poplatku, známého také jako „daň z hlavy“. Tato daň měla podporovat místní správní úřady a dotkla by se především sociálně slabších vrstev. Premiérka místní poplatky prosadila i přes nesouhlas některých svých straníků a přes veliký odpor veřejnosti. Konzervativní strana spolu s její osobou tak velmi ztratila na popularitě. Nespokojenost s vládou se projevovala v podobě demonstrací a také vítězstvím labouristů v doplňkových volbách v dubnu 1990.¹⁸⁰

Po odchodu Nigela Lawsona a Geoffreyho Howe se nad vládou Margaret Thatcherové začala stahovat mračna. Více k odchodu obou ministrů v následující

¹⁷⁷ FAJMON, H., pozn. 11, s. 206.

¹⁷⁸ Tamtéž s. 210-211.

¹⁷⁹ THATCHER, M., pozn. 102, s. 414-419.

¹⁸⁰ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 161-162

kapitole o zahraniční politice. Nejdříve odešel Nigel Lawson v říjnu 1989. Jeho odchod velmi oslabil Margaretino postavení ve straně. Naplno se nespokojenost s premiérkou poprvé projevila v prosinci 1989, kdy Anthony Meyer kandidoval proti Margaret na funkci vůdce strany. Hlasování proběhlo 5. prosince a Margaret svoji pozici uhájila. Hlasovalo pro ni 314 poslanců, Meyer získala 33 hlasů a 27 poslanců se zdrželo hlasování. Samotné hlasování bylo pro Margaret signálem její klesající podpory.¹⁸¹

Následovala rezignace Geoffreyho Howe v listopadu 1990. Ten 13. listopadu 1990 pronesl projev, ve kterém ostře kritizoval premiérčinu politiku ve vztahu k Evropskému společenství a vyzval ostatní členy strany k volbě nového leadera. Den po tomto projevu Michael Heseltine oznámil svoji kandidaturu na post vůdce Konzervativní strany.¹⁸²

Volby proběhly 20. listopadu 1990, v prvním kole Margaret sice získala více hlasů než Heseltine, ale k celkovému vítězství ji chyběly dva hlasy, proto bylo nutné, aby proběhlo druhé kolo. Druhého kola už se Margaret Thatcherová neúčastnila, 22. listopadu odvolala svoji kandidaturu a zároveň ohlásila rezignaci na post ministerského předsedy po zvolení svého nástupce.¹⁸³

3.4.2 Zahraniční politika

V zahraniční politice Margaret pokračovala ve svém pevném postoji proti SSSR a snaze o změny v oblasti zbrojení. Odzbrojení bylo také hlavním tématem při setkání jak s prezidentem USA Ronaldem Reaganem, tak s Michaiilem Gorbačovem v 1987.

Hlavním problémem v mezinárodní politice byl vztah Británie k Evropskému směnnému mechanismu (ERS). Ten byl součástí Evropského měnového systému (EMS) od roku 1979 a měl sloužit ke stabilizaci kurzů měn jednotlivých zemí Evropského společenství. Vzájemné kurzy měn se měly udržovat v předem definovaném rozmezí. S tím Margaret zásadně nesouhlasila,

¹⁸¹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 222.

¹⁸² Tamtéž s. 230.

¹⁸³ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 176.

zastávala názor, že směnný kurz má být stanovován na trhu. Stejně řešení známé jako „plovoucí kurz“ zastával například Milton Friedman. Ani přesvědčování Nigela Lawsona v roce 1985, že vstup Británie do ERM pomůže snížit inflaci, nedonutilo Margaret změnit názor a se vstupem do ERM souhlasit.¹⁸⁴

Přes nesouhlas a bez premiérčina vědomí začal Nigel Lawson v roce 1987 provádět novou politiku, jejímž cílem bylo udržet směnný kurz libry na udržitelné úrovni. Prostředkem k tomu bylo stínování kurzu německé marky. Od té doby byly vztahy mezi Margaret a ministrem financí velmi napjaté.¹⁸⁵

V září 1988 v Bruggách vystoupila Margaret proti myšlence federalistické Evropy, kterou se snažil prosadit prezident Evropské komise Jacques Delors. Ve svém projevu hovořila o obraně národní suverenity a vyjádřila se proti centralistickému řízení z Bruselu. Její představa Evropského společenství byla založena na spolupráci suverénních států a svobodném podnikání a obchodu. Reakce na její projev byly spíše kritické a Margaret byla označena za euroskeptika.¹⁸⁶

V dubnu 1989 byla zveřejněna Delorsova zpráva o možnostech vytvoření jednotné Evropské měnové unie (EMU). To bylo pro Margaret velmi znepokojující, protože s vytvořením EMU by národní stát přišel o velkou část své suverenity.

V červnu 1989 proběhly volby do Evropského parlamentu, ve kterých konzervativci utrpěli první porážku od roku 1979. Pozice premiérky a její vlády se tak oslabilo i v evropském měřítku. Za neúspěchem konzervativců byly zcela jistě i stranické neshody ohledně vstupu do ERM.¹⁸⁷

Oslabené pozice využili Nigel Lawson a Geoffrey Howe, kteří se snažili přinutit premiérku ke stanovení pevného data pro vstup do ERM, dokonce hrozili podáním demise. Na summitu v Madridu pak Margaret oznámila podmínky pro možný vstup libry do ERM, žádné přesné datum však neuvedla.¹⁸⁸

¹⁸⁴ FAJMON, H., pozn. 11, s. 207-208.

¹⁸⁵ THATCHER, M., pozn. 102, s. 478-480.

¹⁸⁶ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 165.

¹⁸⁷ FAJMON, H., pozn. 11, s. 219.

¹⁸⁸ THATCHER, M., pozn. 102, s. 486-487.

Po návratu čekala, jestli Lawson a Howe podají demisi, nestalo se tak. Cítila se ohrožená ve své pozici premiérky, a tak využila první příležitosti a v červenci 1989 reorganizovala vládu. Prvním krokem bylo přesunutí ministra zahraničí Geoffreyho Howe do funkce předsedy v Dolní sněmovně a na jeho místo nastoupil John Major.

V říjnu nastala pro Margaret nepříjemná situace, když rezignoval ministr financí Nigel Lawson, důvodem byly neustále spory o vstupu do ERM a také rostoucí inflace, kterou se snažil zastavit zvyšováním úrokové míry, za což si vysloužil kritiku ze strany veřejnosti i Konzervativní strany. Hlavním důvodem byl však Alan Walters, ekonomický poradce premiérky, který podle Lawson oslaboval jeho postavení hlavního ekonoma. Margaret dostala další ultimátum, měla vybrat, jestli nechá odejít Lawsons nebo Walterse. Ponechala si Walterse, který ale za nedlouho také z vlády odešel.¹⁸⁹

Co se týče vstupu do ERM, byla premiérka nucena ustoupit a se vstupem souhlasit, stalo se tak v září 1990.¹⁹⁰ Přesto v říjnu na summitu Evropské rady protestovala proti EMU, vytvoření centrální evropské banky a jednotné evropské měny. Po tomto jejím vystoupení rezignoval Geoffrey Howe, poslední z ministrů působících ve vládě již od roku 1979. Důvodem jeho odchodu byly rozdílné názory s premiérkou na působení v EMU a celkově na britský vztah k Evropě.¹⁹¹ Určitého zadostiučinění se Margaret dostalo v roce 1992, kdy britská vláda už nebyla schopná držet kurz libry v předepsaných mezích a opět ji z ERM stáhla.¹⁹²

Pro vztahy mezi Východem a Západem byla důležitá smlouva INF (rakety středního doletu) podepsaná v prosinci 1987, která znamenala začátek rozsáhlého odzbrojení. V následujícím roce se sovětská vojska stáhla z Afghánistánu a dalších zemí. Otázkou bylo odstranění raket krátkého doletu z Německa. Spolupráce mezi Reaganem, Margaret a Helmutem Kohlem, německým kancléřem, přinesla přijatelné řešení pro všechny.¹⁹³

¹⁸⁹ FAJMON, H., pozn. 11, s. 220-221.

¹⁹⁰ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 170.

¹⁹¹ Tamtéž s. 174-175.

¹⁹² FAJMON, H., pozn. 11, s. 223.

¹⁹³ Tamtéž s. 213.

1989 byl zlomový pro všechny, na začátku roku byl zvolen nový prezident USA Geogre Bush a ke konci roku došlo k pádu berlínské zdi a rozpadu Sovětského svazu. Rozpad Sovětského svazu znamenal vítězství Západu ve studené válce a splnění cílů Margaret Thatcherové, Ronalda Reagana a mnoha jejich předchůdců.¹⁹⁴

Po těchto událostech nastala nová otázka, a to obava z příliš silného Německa. Z toho důvodu sjednocení Německa nebylo pro premiérku prioritou. Sjednocovací proces probíhal tak rychle, že nebylo možné jej zastavit, a tak Margaret vystoupila alespoň s minimálními požadavky, mezi kterými bylo členství Německa v NATO, hranice stejné jako hranice dvou současných německých států a že na území Německa nesmějí být rozmístěny žádné jaderné zbraně. Tyto požadavky byly splněny a Německo se sjednotilo 3. října 1990 za podmínek, které vyhovovaly Velké Británii.¹⁹⁵

Prvním konfliktem, který se netýkal studené války, bylo obsazení Kuvajvu iráckým diktátorem Saddámem Husajnem na začátku srpna 1990. Důvodem byly velké zásoby ropy v Kuvajtu. V té době byla Margaret v USA a cítila se pyšná, že Británie opět vystupuje jako největší americký spojenec, objevovali se totiž názory, že byla nahrazena Německem. V Perském zálivu se schylovalo k válce, byly tam vyslány vojenské jednotky USA, Británie, Francie a dalších zemí. Margaret stála po boku amerického prezidenta Bushe a zastávala názor, že irácká invaze musí být tvrdě potrestána, i kdyby to mělo být silou.¹⁹⁶ V době, kdy Margaret rezignovala na funkci premiérky, bylo v Perském zálivu 30 000 mužů. Na jejím posledním zasedání vlády ještě prosadila vyslání dalších jednotek, které pomohly k porážce Saddáma Husajna.

Poslední akt, který Margaret ve funkci premiérky na mezinárodní scéně vykonala, byl podpis Smlouvy o konvenčních silách v Evropě, která symbolicky ukončila studenou válku. Uzavření smlouvy proběhlo 18. listopadu 1990 v Paříži.¹⁹⁷

¹⁹⁴FAJMON, H., pozn. 11, s. 217-218.

¹⁹⁵Tamtéž s. 226.

¹⁹⁶ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 174-175

¹⁹⁷FAJMON, H., pozn. 11, s. 229-230.

4 Politické názory Margaret Thatcherové

První osobou, která měla významný vliv na utváření Margaretiných názorů, byl její otec Alfred Roberts. Na otázku, čím ji nejvíce ovlivnil, odpověděla: „ Jeho pevné přesvědčení, že některé věci jsou špatné a některé dobré. Jeho víra, že kvalita života závisí na charakteru a že charakter je to, co ze sebe člověk udělá. Musíš pracovat, abys vydělal peníze a přežil, ale obtížná práce je pro formování charakteru důležitější. Musíš se učit stát na vlastních nohou - na to kladl zvlášť veliký důraz – „Stát na vlastních nohou“.¹⁹⁸

Svou výchovou jí vštípil viktoriánské hodnoty jako šetrnost, čestnost, soběstačnost a veliký smysl pro odpovědnost. Těmto hodnotám věřila Margaret po celý život.¹⁹⁹

Margaret se svými politickými názory lišila v tom, že v době uplatňování politiky konsenzu zastávala anti-keynesiánský postoj.²⁰⁰ Keynes vypracoval teorii hospodářské politiky a určil nástroje sloužící k ekonomickému růstu za nízké nezaměstnanosti. Cílem této teorie měl být vysoký a stabilní růst hospodářství a nezaměstnanost pohybující se nejvýše na úrovni 3-4 %. Očekávanému výsledku měly dopomoci přímé zásahy státu do hospodářství.²⁰¹

Zatímco Margaret prosazovala individuální svobodu, svobodné podnikání a soukromé vlastnictví. Opírala se při tom o myšlenky ekonomů Milтона Friedmana a Friedricha Hayeka.²⁰² S M. Friedmanem sdílela názory na roli peněz v hospodářství a prostředky pro udržení nízké inflace.²⁰³ Od F. Hayeka bylo pro Margaret inspirující dílo *Cesta do otroctví*, ve kterém upozorňoval na problém rozšiřujícího se socialismu.

¹⁹⁸ ROVNÁ, L., pozn. 5, s. 21.

¹⁹⁹ Tamtéž s. 20.

²⁰⁰ KLAUS, V., LOUŽEK, M. (ed.). *Margaret Thatcherová 1925-2013*. Praha: Institut Václava Klause, 2013, s. 18.

²⁰¹ PROCHÁZKA, Vít. Thatcherismus a Margaret Thatcherová [online]. E-polis.cz, 14. září 2009. [cit. 2016-06-25]. Dostupné z WWW: . ISSN 1801-1438.

²⁰² KLAUS, V., LOUŽEK, M. (ed.), pozn. 200, s. 18.

²⁰³ FAJMON, H., pozn. 11, s. 38.

V boji proti socialismu se spojila s americkým prezidentem Ronaldem Reaganem. Úspěchem jejich snažení byl rok 1989 a následný rozpad SSSR.²⁰⁴

V ekonomické oblasti sdílela myšlenky Nové pravice. Hnutí, které se inspirovalo od skotského filosofa a ekonoma Adama Smitha. Propagovalo individuální svobodu, trh a soukromé vlastnictví. Stát měl omezit zásahy do ekonomiky a zaměřit se pouze na oblasti práva a bezpečnosti.²⁰⁵ Součástí Nové pravice je monetarismus, jehož základem je udržování nízké inflace, díky čemuž bude hospodářství růst a nezaměstnanost klesat. První, kdo začal myšlenky Nové pravice prosazovat v praxi, byl sir Keith Joseph a Margaret ho v tom velmi podporovala.²⁰⁶

Závěr

Margaret Thatcherová se do politiky dostala v roce 1957, jako zástupce volebního obvodu Finchley. Neodradil ji ani neúspěch z předchozích let, kdy neúspěšně kandidovala za volební obvod Dartford. Dalšího kariérního postupu se dočkala v roce 1970, ve kterém byla jmenována do funkce ministryně školství ve vládě E. Heatha. Během tohoto období na sebe upozornila zrušením dodávek mléka zdarma pro školní děti. Za tento počín si zasloužila mnoho kritiky a psalo se o ní jako o „zlodějce mléka“.

Po prohraných volbách v roce 1974 byl E. Heath nucen odstoupit z čela Konzervativní strany, a tak počátkem roku 1975 byla na jeho místo zvolena právě Margaret, která se tak stala první ženou v čele konzervativců. Byla i první ženou v celé Západní Evropě, které se podařilo dostat do čela jakékoli politické strany.

V letech 1975-1979 byla vůdkyní opozice, toto období využila, aby všem ukázala, že je schopná politička, která dokáže vést britskou vládu. Už v té době dávala jasně najevo, že nesouhlasí s politikou Sovětského svazu. Díky jednomu ze svých kritických projevů získala od sovětů přezdívku „Železná lady“.

²⁰⁴ KLAUS, V., LOUŽEK, M. (ed.), pozn. 200, s. 19.

²⁰⁵ ROCHÁZKA, Vít. Thatcherismus a Margaret Thatcherová. E-polis.cz [online]. 14. 9. 2009 [cit. 2016-06-25]. ISSN 1801-1438. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/thatcherismus-a-margaret-thatcherova.html>

²⁰⁶ FAJMON, H., pozn. 11, s. 40.

Premiérkou byla Margaret, opět jako první žena, zvolena v květnu 1979, a tím začala pro Británii nová éra – éra thatcherismu. Prioritou pro ni byla hospodářská politika a hlavním cílem snížení inflace a stabilizace hospodářství státu. Přestala uplatňovat principy keynesiánské politiky a přešla k monetarismu.

Během své vlády musela řešit mnoho problémů a většinou se jí podařilo prosadit i řešení, které hlavně ona sama považovala za správné. Mezi největší problémy, se kterými se v období vlády setkala, patří válka o Falklandské ostrovy, stávka horníků v letech 1984-1985, privatizace velkých státních podniků, studená válka a vztahy k Evropskému společenství, které byly i jedním z důvodů jejího pádu.

Mezi hlavními důvody pádu Margaret Thatcherové byly pokles hospodářství a zvyšující se inflace, zavedení tzv. daně z hlavy a konflikt s ES v otázce vstupu libry do Evropského směnného mechanismu (ERM). Konflikt v otázce ERM proběhl i uvnitř Konzervativní strany. Ministr financí Nigel Lawson a ministr zahraničí Geoffrey Howe zastávali opačný názor než Margaret a se vstupem souhlasili. Tyto stranické rozpory také přispěly ke ztrátě popularity Konzervativní strany a tedy i samotné Margaret. Podpora konzervativců nejvíce klesla v roce 1990, kdy labouristé zvítězili v doplňkových volbách. V listopadu toho roku kandidoval Michael Heseltina proti Margaret na post vůdce Konzervativní strany. V prvním kole nezískala dostatečný počet hlasů a druhého kola už se neúčastnila. 22. listopadu rezignovala na funkci britské premiérky. Na její post byl zvolen John Major, který plynule navázal na její politiku.

Po odchodu z vlády zůstala dál politicky činná a věnovala se publikační činnosti.²⁰⁷ Margaret Thatcherová zemřela 8. dubna 2013 ve věku 87 let.²⁰⁸

V celé práci jsem prvotně vycházela z knih *Margaret Thatcherová a její politika* od H. Fajmona, *Premiérka jejího veličenstva* od L. Rovné a z paměti Margaret Thatcherové. Kniha H. Fajmona popisuje celou politickou kariéru Margaret Thatcherové a věnuje se jak vnitřní, tak i zahraniční politice, přičemž je docela zřejmé, že autor patří mezi ty, kteří osobu Thatcherové obdivují. Další

²⁰⁷ FAJMON, H., pozn. 11, s. 133.

²⁰⁸ ŠLAJCHRTOVÁ, L. Zemřela bývalá britská premiérka, Železná lady Thatcherová. IDnes.cz [online]. 2013 [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zemrela-byvala-britska-premierka-zelezna-lady-thatcherova-pa5-/zahranicni.aspx?c=A130408_135251_zahranicni_bt看w

kniha od L. Rovné není již tolik obsáhlá a příliš se nevěnuje zahraniční politice, ale též popisuje celou kariéru političky. Paměti s názvem *Roky na Downing street* začínají zvolením Margaret do úřadu premiérky a ukazují pohled do zákulisí politické scény a myšlenek Margaret Thatcherové.

Další z knih, které jsem využila, je *Margaret Thatcherová* od Ch. Moore. Jedná se o velmi rozsáhlou knihu, jež přináší mnoho nejrůznějších vzpomínek na osobu Margaret Thatcherové. Popisuje ovšem pouze její život od dětství po vítězství ve válce o Falklandy.

Zbylé knihy, ze kterých jsem čerpala, jsem využila jen částečně v určitých etapách Margaretina života. Uvedla bych knihu J. O'Sullivanova *Prezident, papež a premiérka*, která mi byla nápomocna při analýze vztahů Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana.

V průběhu psaní této bakalářské práce se ve mně utvořil určitý pohled vůči osobě Margaret Thatcherové. Především, byla a je jednou z nejvýznamnějších postav evropské, ale i světové politické scény. Příčinou jejího úspěchu byly zcela jistě vlastnosti, jež jsou pro dosažení vysoké politické kariéry nezbytné - ctížádost a silná vůle byly vždy jejím motorem při cestě za vytyčenými cíli. Díky své nekompromisnosti se mnohým mohla jevit chladná až bezcitná, přesto veškerá její rozhodnutí ať dobrá, či špatná, činila s dobrým úmyslem pro Británii. Svoji zemi milovala a hájila její zájmy za všech okolností ve víře svého nejlepšího přesvědčení.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

BLUNDELL, John. *Margaret Thatcher: a portrait of the Iron Lady*. New York: Algora Pub., 2008. ISBN 9780875866321

FAJMON, Hynek. *Margaret Thatcherová a její politika*. 2., rozš. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. ISBN 978-80-7325-217-5.

HARRIS, Robin. *Nezlomná*. Vyd. 1. Voznice: Leda, 2014. ISBN 978-80-7335-384-1.

KLAUS, Václav, LOUŽEK, Marek (ed.). *Margaret Thatcherová 1925-2013*. Praha: Institut Václava Klause, 2013. ISBN 978-80-87806-01-2.

MOORE, Charles. *Margaret Thatcherová*. Vyd. 1. Praha: NLN, s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7422-315-0.

O'SULLIVAN, John. *Prezident, papež a premiérka: trojice, která změnila svět*. Praha: Ideál, 2007. ISBN 978-80-86995-02-1.

ROVNÁ, Lenka. *Premiérka Jejího Veličenstva*. 1. vyd. Praha: Evropský kulturní klub, 1991. ISBN 80-85212-18-8.

THATCHER, Margaret. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996. ISBN 80-206-0471-5.

Internetové články

FAJMON, H.. Příběh Margaret Thatcherové. *Revue Politika* [online]. 2004, (5) [cit. 2016-06-25]. ISSN 1803-8468. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/678/pribeh-margaret-thatcherove>

ROCHÁZKA, Vít. Thatcherismus a Margaret Thatcherová. *E-polis.cz* [online]. 14. 9. 2009 [cit. 2016-06-25]. ISSN 1801-1438. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/thatcherismus-a-margaret-thatcherova.html>

ŠLAJCHRTOVÁ, Leona. *Zemřela bývalá britská premiérka, Železná lady Thatcherová*. *iDnes.cz* [online]. 8. 4. 2013 [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zemrela-byvala-britska-premierka-zelezna-lady-thatcherova-pa5-/zahranicni.aspx?c=A130408_135251_zahranicni_bt看